

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος:

«Ο ρόλος των ηθικών θεμελίων, της ηθικής αποσύνδεσης και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στην διαμόρφωση των στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα.»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Αλεξάνδρα Χαντζή

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή : Ηλίας Κασσάρας (Α.Μ.: 0619Μ004)

E-mail : kassman1991@gmail.com

ΑΘΗΝΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Περίληψη.....σελ.	3
2. Εισαγωγή.....σελ.	4
3. Θεωρητικό μέρος.....σελ.	6
4. Μέθοδος.....σελ.	17
5. Αποτελέσματα.....σελ.	23
6. Συζήτηση.....σελ.	49
7. Βιβλιογραφία.....σελ.	59
8. Παράρτημα.....σελ.	70

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα μέλη της ΛΟΑΤ κοινότητας συνεχίζουν μέχρι και σήμερα να είναι δέκτες ανάρμοστων και άδικων συμπεριφορών από ετεροφυλόφιλους συμπολίτες τους. Ως τώρα έχουν εντοπιστεί κάποιοι δείκτες που λειτουργούν ως προβλεπτικοί παράγοντες στάσεων προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Το φύλο, το θρησκευτικό αίσθημα, ο συντηρητισμός, ο αυταρχισμός, η προηγούμενη επαφή και φιλία με μη ετεροφυλόφιλα άτομα αποτελούν παραδείγματα τέτοιων δεικτών. Παρ'όλα αυτά, προκύπτει η ανάγκη για βαθύτερη και πιο ολιστική διερεύνηση των αιτιών που επηρεάζουν τις στάσεις ετεροφυλόφιλων προς τα ΛΟΑΤ άτομα, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη και το γεγονός πως η μεγάλη πλειοψηφία των ως τώρα ερευνών έχει εστιάσει σχεδόν αποκλειστικά στα ομοφυλόφιλα άτομα. Στην παρούσα έρευνα εισάγονται οι έννοιες της ηθικής (όπως αυτές περιγράφονται από την θεωρία των ηθικών θεμελίων), της ηθικής αποσύνδεσης και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας σε μια προσπάθεια αναζήτησης πιο 'πυρηνικών' αιτιών που οδηγούν τον ετεροφυλόφιλο πληθυσμό να τηρεί περισσότερο θετικές ή αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τις δύο διαστάσεις των ηθικών θεμελίων (ΗΘ) ως τους ισχυρότερους παράγοντες πρόβλεψης στάσεων, με ισχυρότερη την συνεκτική διάσταση. Παράλληλα, όλες αυτές οι έννοιες φαίνεται πως σχετίζονται μεταξύ τους με συγκεκριμένο τρόπο και οδηγούν σε διαφορετικά αποτελέσματα ως προς την διαμόρφωση των στάσεων. Επίσης, ο ρόλος του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας έπαιξε καταλυτικό ρόλο σε κάποιες αναλύσεις, υπογραμμίζοντας διαφορές πέρα και ανεξάρτητα από το φύλο των ετεροφυλόφιλων ατόμων. Η ηθική αποσύνδεση μεμονωμένα, φάνηκε πως δεν επιτελούσε κάποιον ξεχωριστό ρόλο. Συνολικά, οι αναλύσεις διαμεσολάβησης και ρύθμισης φανέρωσαν κοινά και διαφορετικά στοιχεία μεταξύ των υπό εξέταση μεταβλητών με την κύρια εστίαση να είναι στις διαστάσεις των ΗΘ και τα δύο φύλα. Η παρούσα συναφειακή έρευνα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς, που συζητιούνται στο τέλος. Ως επίλογο, προτείνονται μελλοντικές έρευνες που θα βοηθήσουν στην επαλήθευση αλλά και στην πιο διεξοδική μελέτη κάποιων αποτελεσμάτων της παρούσας εργασίας.

Λέξεις – Κλειδιά: ΛΟΑΤ, ομοφυλόφιλοι, ετεροφυλόφιλοι, στάσεις, ηθική, θηλυκότητα, αρρενωπότητα, ηθική αποσύνδεση.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα άτομα με σεξουαλικό προσανατολισμό μη εκφραζόμενο ετεροφυλοφιλικά (δηλαδή άτομα ομοφυλόφιλα και αμφιφυλόφιλα) και άτομα που δεν νιώθουν ότι το βιολογικό τους φύλο τους είναι οικείο/σωστό (διεμφυλικά άτομα) γίνονται συχνά δέκτες άδικων, βίαιων και ανάρμοστων συμπεριφορών, κοινωνικού ρατσισμού και στιγματισμού από τους υπόλοιπους συμπολίτες τους (Grabovac et al., 2014; Herman, 2013; Wahlen et al., 2020), ενώ οι προεκτάσεις αυτών των συμπεριφορών έχουν σοβαρό αντίκτυπο σε σημαντικές πτυχές της ζωής τους, όπως είναι οι σπουδές, η εργασία και οι κοινωνικές συναναστροφές και σχέσεις (Dessel et al., 2017; Grant et al., 2011). Επίσης, οι σεξουαλικές μειονότητες εμφανίζονται να έχουν χειρότερη ποιότητα σε θέματα παροχών υγείας σε σύγκριση με τον ετεροφυλόφιλο πληθυσμό (Durso & Meyer, 2012). Οι αδικίες και οι συγκρούσεις σε αυτό το διομαδικό επίπεδο αποτελούν υπαρκτό φαινόμενο και συχνά πολύ έντονο (Pavlou, 2009).

Ως χώρα συγκαταλεγόμαστε στις λιγότερο προοδευτικές δυτικές χώρες σε αυτό το θέμα (Ayoub, 2015; Kuypers et al., 2013), αν και τα τελευταία χρόνια έχουμε κάνει βήματα προόδου σε επίπεδο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και νομικών μεταρρυθμίσεων (ILGA - Europe Rainbow Map, 2019). Όμως φαίνεται πως ακόμα υπάρχουν υφιστάμενες αδικίες προς την διεθνή ΛΟΑΤ κοινότητα (Meyer, 2015; ILGA – Annual Review, 2020), χωρίς βεβαίως να εξαιρείται ούτε η ελληνική (Giannou, 2017).

Οι ως τώρα έρευνες έχουν φανερώσει την ύπαρξη κάποιων παραγόντων που σχετίζονται με τις στάσεις που τηρούν οι ετεροφυλόφιλοι προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Για παράδειγμα, το υψηλό θρησκευτικό αίσθημα, ο συντηρητισμός, ο αυταρχισμός και η απουσία προγενέστερης κοινωνικής επαφής με ομοφυλόφιλα άτομα έχουν σχετιστεί αρνητικά με τις στάσεις προς τα άτομα αυτά (Lewis et al., 2017; Norton & Herek, 2013; Papadaki et al., 2015). Στον αντίποδα, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ο κοινωνικός φιλελευθερισμός και η προηγούμενη επαφή με ΛΟΑΤ άτομα, έχουν θετική συσχέτιση με τις μετέπειτα στάσεις (Lewis et al., 2017; Norton & Herek, 2013; Papadaki et al., 2015).

Στην παρούσα έρευνα, εισάγονται οι έννοιες της θεωρίας των ηθικών θεμελίων, της ηθικής αποσύνδεσης και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας, σε μια προσπάθεια διερεύνησης βαθύτερων και πιο

σύνθετων στοιχείων που ενδεχομένως επηρεάζουν τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Παράλληλα, επιχειρείται η κατανόηση του πώς αυτές οι έννοιες σχετίζονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με τρόπο ώστε να δικαιολογούνται τα ευρήματα της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, αλλά και πώς μπορούν να εξηγηθούν επιπρόσθετα ευρήματα στην παρούσα έρευνα που δεν είχαν αναφερθεί ξανά ως τώρα.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων (ΗΘ)

Η ηθική ψυχολογία έχει ασχοληθεί με το να διατυπώσει έναν ικανοποιητικό ορισμό περί του τί είναι «η ηθική», αλλά και το πώς μπορεί να μετρηθεί αξιόπιστα. Ο Kohlberg (1971) εστίασε αρκετά στην έννοια της δικαιοσύνης, η Gilligan (1982) στο ότι βασικό στοιχείο της ηθικής αποτελεί η φροντίδα, ενώ ο Turiel (1983) με βάση τα ανωτέρω, έδωσε έναν πιο διευρυμένο και συμπεριληπτικό ορισμό της ηθικής ως «ηθικό τομέα» κρίσεων περί δικαιοσύνης, δικαιωμάτων και ευημερίας που αποσκοπούν να ρυθμίσουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Οι Haidt and Kesebir (2010) προτείνουν πως πρόκειται για ένα σύστημα αρετών, αξιών, κανόνων, θεσμών και ψυχολογικών μηχανισμών που συνεργάζονται για την προαγωγή της κοινωνικής ζωής με τον ταυτόχρονο περιορισμό των εγωκεντρικών στοιχείων του ατόμου. Επομένως, διαφαίνονται δύο βασικές οπτικές, η μεν πρώτη να εστιάζει στο άτομο η δε δεύτερη να εστιάζει στην συλλογική συνοχή.

Η Θεωρία των Ηθικών Θεμελίων (ΗΘ) (Moral Foundation Theory – MFT) επιχειρεί να δώσει μια συστηματική θεωρία περί της ηθικής (Graham et al., 2011). Η εν λόγω θεωρία περιγράφει πέντε βασικούς «πυλώνες» της ηθικής : βλάβη/φροντίδα, δικαιοσύνη/αμοιβαιότητα, ενδο-ομάδα/πίστη, εξουσία/σεβασμός και αγνότητα/ιερότητα. Η βλάβη/φροντίδα και η δικαιοσύνη/αμοιβαιότητα συναποτελούν την εξατομικευμένη διάσταση της ηθικής, καθώς εδώ στόχος είναι η διασφάλιση της αυτονομίας, των δικαιωμάτων και της ευημερίας του υποκειμένου. Απο κοινωνικοπολιτική σκοπιά, τα άτομα που έχουν ως κέντρο της ηθικής αυτήν την «φιλελεύθερη ηθική» δίνουν βάση σε αξίες όπως η παροχή φροντίδας, ενσυναίσθησης και προστασίας των ατόμων (βλάβη/φροντίδα), καθώς και στην ύπαρξη δικαιοσύνης (δικαιοσύνη/αμοιβαιότητα) (Graham et al., 2009).

Στον αντίποδα, μια «συντηρητική ηθική» όπου ο σκοπός της είναι μια κοινωνία με αυστηρή συνεκτική δομή, οι παράγοντες ενδο-ομάδα/πίστη, εξουσία/σεβασμός και αγνότητα/ιερότητα (συνεκτική διάσταση των ΗΘ) αλληλοσυνδέονται (Graham et al., 2009) . Αυτοί οι παράγοντες αντανακλούν ηθικές αξίες πέρα από την προάσπιση της ατομικότητας. Ο πατριωτισμός, η θυσία για την ομάδα (ενδο-ομάδα/πίστη) και η ανάγκη ύπαρξης εξουσίας, σεβασμού και υπακοής αυτής (εξουσία/σεβασμός) εστιάζουν στην κοινοτική ηθική (Haidt & Joseph, 2004;

Shweder et al., 1997). Τέλος, η αγνότητα/ιερότητα περιλαμβάνει το θρησκευτικό αίσθημα που ενυπάρχει σε πολλά νομικά και κοινωνικά συστήματα και εξυπηρετεί αφενός τον διαχωρισμό μεταξύ πολιτισμικών ομάδων και αφετέρου την καταπίεση σαρκικών και υλικών απολαύσεων προς όφελος μιας πνευματικής ανύψωσης (Shweder et al., 1997). Μια τέτοια κοινωνία εστιάζει στην οικογένεια, το θείο και σε συγκεκριμένους «σωστούς» ρόλους και ταυτότητες μεταξύ των δύο φύλων που υπαγορεύονται από τα παραπάνω και έχει ως στόχο την διατήρηση της κοινωνικής συνοχής εις βάρος της ατομικότητας και της αυτο-διάθεσης (Graham et al., 2011).

Ακόμα, έχει φανεί πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των δύο διαστάσεων των ΗΘ και της πολιτικής τοποθέτησης (Graham et al., 2013; Haidt & Graham, 2007). Συγκεκριμένα, οι Graham et al. (2011) έδειξαν πως υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ δεξιάς (συντηρητικής) πολιτικής τοποθέτησης και συνεκτικής διάστασης ΗΘ και αρνητική συσχέτιση δεξιάς (συντηρητικής) πολιτικής τοποθέτησης και εξατομικευμένης διάστασης ΗΘ. Αντιστρόφως, τα άτομα που αυτοχαρακτηρίζονται ως ‘αριστερά’ στην πολιτική ταυτότητα, έχουν υψηλότερα σκορ στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ (θετική συσχέτιση) και χαμηλότερα σκορ στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ (αρνητική συσχέτιση). Μάλιστα, αυτά τα αποτελέσματα φαίνεται πως έχουν μια ‘παγκόσμια’ εγκυρότητα, καθώς παρόμοια αποτελέσματα προέκυψαν ανά τον κόσμο.

Το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα Αρρενωπότητας / Θηλυκότητας

Το βιολογικό φύλο ως βασικό σημείο αναφοράς κοινωνικής ταυτότητας συνδέεται με την ταυτότητα φύλου (Wood & Eagly, 2009). Η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα (ταυτότητα φύλου) αναφέρονται στο κατά πόσο ένα άτομο ‘βλέπει’ τον εαυτό του ως αρρενωπό ή θηλυκό (Spence, 1985). Ταυτόχρονα, αυτή η ταυτότητα φύλου, μαζί με τους ρόλους και τις συμπεριφορές φύλου, τις προσδοκίες για το κάθε φύλο ή τα στερεότυπα γύρω από αυτό, διαμορφώνουν την συνολική ταυτότητα φύλου (Stets & Burke, 2000), στην βάση του εκάστοτε κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου (Brannon, 2010).

Σε σύνδεση με αυτά, η στερεοτυπική απεικόνιση των φύλων αποτελεί μια από τις πρώτες κοινωνικές κατηγορίες τις οποίες τα παιδιά μαθαίνουν (Steffens &

Viladot, 2015). Περιγράφεται πως οι άνδρες αναμένεται να έχουν πιο «αρρενωπά» στοιχεία, ενώ οι γυναίκες πιο «θηλυκά» (Kachel et al., 2016), ενώ και η ίδια η έννοια της αρρενωπότητας έχει αποκτήσει μια πολυδιάστατη θεώρηση που περιλαμβάνει τα σωματικά/φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου, αλλά και κοινωνικές κατασκευές ή ακόμα και φαντασιακές αναπαραστάσεις γύρω από το τί σημαίνει να είναι κάποιος ‘αρρενωπός’ (Chesebro & Fuse, 2001).

Έτσι, ένα άτομο με πιο ‘αρρενωπή’ ταυτότητα φύλου αναμένεται να δράσει με τρόπους που θεωρούνται πιο ‘αρρενωποί’ από το ίδιο το άτομο (π.χ. ανταγωνιστικά, αυτόνομα, κυριαρχικά) (Ashmore et al., 1986). Έχει φανεί πως άνθρωποι με υψηλά αυτοαντιλαμβανόμενο αρρενωπό αίσθημα έχουν μια τάση για προσωπική αναγνώριση, επιτυχία και ανταγωνισμό σε αντίθεση με ένα υψηλά αυτοαντιλαμβανόμενο θηλυκό αίσθημα που εστιάζει στην επίτευξη αρμονίας και αλληλεγγύης (Adler, 1997; Hofstede, 2001; Jackson & Schuler, 1995). Στο κομμάτι αυτό, έχει γίνει και διαχωρισμός μεταξύ ‘επιτελεστικών’ (instrumental traits) και ‘εκφραστικών’ ιδιοτήτων χαρακτήρα (expressive traits), με τις μεν πρώτες να περιλαμβάνουν στοιχεία όπως η ανεξαρτησία, η φιλοδοξία και η ανάγκη για κυριαρχία και τις δεύτερες να περιλαμβάνουν στοιχεία ευαισθησίας, αλτρουισμού και συνεργασίας (Bem, 1974; Spence, 1991; Spence & Helmreich, 1978). Γενικώς, η αρρενωπότητα φαίνεται πως οδηγεί σε συμπεριφορές διατήρησης και επιβεβαίωσης της (Kosakowska-Berezecka et al., 2016; Vandello & Bosson, 2013), ενώ η θηλυκότητα οδηγεί σε μεγαλύτερη αποδοχή των άλλων (Cardenas et al., 2012). Εδώ, είναι σημαντικό να ειπωθεί πως η αξιόπιστη μέτρηση της αρρενωπότητας/θηλυκότητας αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα με πολλές παραμέτρους, λόγω των μεγάλων αλλαγών σε σημαντικά θέματα ανά τα χρόνια, όπως για παράδειγμα η θέση της γυναίκας στην κοινωνία και στον εργασιακό χώρο (Bridges & Pascoe, 2014; Kachel et al., 2016).

Τέλος, πέραν του ρόλου που διαδραματίζει η έννοια της αρρενωπότητας/θηλυκότητας στην διαμόρφωση των στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα, η ίδια έννοια έχει χρησιμοποιηθεί και σε έρευνες στον εργασιακό χώρο όπου συσχετίστηκε με την ‘ηθική αιτιολόγηση’ και την ικανότητα κρίσης ανήθικων πρακτικών ανεξάρτητα από το βιολογικό φύλο των συμμετεχόντων (McCabe et al., 2006). Ως απόρροια του ανωτέρω, προκύπτει η ανάγκη διερεύνησης του κατά πόσο

και αν το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας σχετίζεται με τις διαστάσεις των ΗΘ και την ηθική αποσύνδεση.

Η Ηθική Αποσύνδεση

Ο Bandura και οι συνεργάτες του (1996) περιγράφουν με ποιούς τρόπους ένα άτομο μπορεί να 'απεμπλακεί' από τις ηθικές του αξίες και κανόνες και να συμπεριφερθεί με τρόπο ανήθικο ή με τρόπους που δεν προάγουν την αυτο-αξία του ατόμου. Αυτοί οι τρόποι είναι οι εξής: ηθική αιτιολόγηση, ευφημιστική γλώσσα, μετατόπιση της ευθύνης, διάχυση της ευθύνης, ελαχιστοποίηση των συνεπειών, πλεονεκτική σύγκριση, από-ανθρωποποίηση και αναφορά/απόδοση της ενοχής. Περιληπτικά, η ηθική αιτιολόγηση αφορά περιπτώσεις που το άτομο υποστηρίζει την τέλεση μιας απρεπούς συμπεριφοράς στην βάση του ότι την έπραξε για ηθικούς και κοινωνικούς λόγους και άρα αυτή η συμπεριφορά «δικαιολογείται». Η ευφημιστική γλώσσα αφορά το γεγονός πως η δύναμη της γλώσσας είναι μεγάλη και συχνά αποτελεί ένα έξοχο εργαλείο ώστε να «καλύπτονται» κατακριτέες συμπεριφορές/κρίσεις ή ακόμα και να παρουσιάζονται ως σωστές, μέσα από περίπλοκες και φαινομενικά καλοήθεις λέξεις και εκφράσεις.

Επίσης, η μετατόπιση της ευθύνης μπορεί να ενεργοποιηθεί ως μηχανισμός αν μια νόμιμη εξουσία ή αρχή επικυρώσει την ορθότητα μιας συμπεριφοράς και αναλάβει την ευθύνη αυτής, τότε άτομο είναι πιθανότερο να αποδεχτεί αυτή την συμπεριφορά και να πράξει αναλόγως, αφού αυτή η νόμιμη αρχή θα έχει εγγυηθεί για την ορθότητα της συμπεριφοράς και οι ίδιοι δεν θα είναι προσωπικά υπεύθυνοι. Εν συνεχεία, Σε πολλά πλαίσια μπορεί να εμφανιστεί αυτό που λέγεται διάχυση ευθύνης. Όταν πολλά άτομα είναι υπεύθυνα για μια εργασία ή συμπεριφορά, τότε πραγματικά κανείς δεν αισθάνεται αποκλειστικά υπεύθυνος και μάλιστα όταν μιλάμε για ανήθικες πράξεις, τότε το άτομο μπορεί να δικαιολογηθεί μεταθέτοντας την ευθύνη της τέλεσης της πράξης αυτής στους υπόλοιπους συμμετέχοντες. Ένας ακόμα μηχανισμός, η ελαχιστοποίηση των συνεπειών, μπορεί να παρατηρηθεί όταν κάποιος-α προβαίνει σε ανήθικες/βλαβερές συμπεριφορές που εξασφαλίζουν ένα προσωπικό κέρδος, τότε είναι λιγότερο πιθανό να δώσουν βάση ή να ανακαλέσουν στην μνήμη τους το αντίκτυπο των συμπεριφορών αυτών στους άλλους ανθρώπους και τείνουν να αναλογίζονται μόνο όσα αποκόμισαν.

Στην περίπτωση της πλεονεκτικής σύγκρισης, όταν γίνονται συγκρίσεις με περισσότερο βλαβερές/ανήθικες συμπεριφορές (κατά την κρίση του ατόμου), τότε είναι πιθανό η παρούσα βλαβερή/ανήθικη συμπεριφορά να φανεί λιγότερο κατακριτέα ή ακόμα και θεμιτή. Επιπλέον, μέσω του μηχανισμού της απο-ανθρωποποίησης, σε κάποια άτομα αποδίδονται λιγότερο «ανθρώπινα» χαρακτηριστικά και ως εκ τούτου, ανήθικες και βλαβερές συμπεριφορές εις βάρος τους, δικαιολογούνται με το επιχείρημα ότι είναι «λιγότερο άνθρωποι». Τέλος, η αναφορά/απόδοση της ενοχής αποτελεί μηχανισμό, μέσω του οποίου το να κατηγορούνται άλλοι άνθρωποι για ανάρμοστη συμπεριφορά είναι ακόμα ένας τρόπος, μέσω του οποίου κάποια άτομα δύνανται να αποσυνδεθούν ηθικά ώστε να προβούν σε «αντίποινα», λόγω του ότι θεωρούν τους εαυτούς τους θύματα και έτσι δικαιολογείται –ως αυτοάμυνα– να προβούν με την σειρά τους σε ανήθικες/βλαβερές συμπεριφορές.

Γενικώς, έχει φανεί πως άτομα με υψηλή τάση ηθικής αποσύνδεσης είναι πιο επιρρεπή σε επιβλαβή συμπεριφορά και επιθετικότητα (Bandura, 2015; Bandura et al., 1996; Moore et al., 2012; Tillman et al., 2018). Όσον αφορά την σχέση φύλου – ηθικής αποσύνδεσης έχει φανεί πως γενικά οι άνδρες είναι πιο πιθανόν να ‘αποσυνδεθούν ηθικά’ και ως απόρροια αυτού να εμπλακούν σε ανήθικες συμπεριφορές, όπως ο (διαδικτυακός) εκφοβισμός (Lazuras et al., 2019; Robson & Witenberg, 2013). Όμως, σε άλλη έρευνα, δεν έχει διαπιστωθεί η ίδια συσχέτιση (Allen, 2016). Επίσης, έχει φανεί πως οι ετεροφυλόφιλοι άνδρες αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα σεξουαλικής προκατάληψης σε σχέση με συνομηλικούς άνδρες που ανήκουν στην ΛΟΑΤ κοινότητα και υψηλά επίπεδα ηθικής αποσύνδεσης, ώστε ενδεχομένως να αναδείξουν την αρρενωπότητα και την κυριαρχία τους (Camodeca et al., 2019).

Επιπλέον, μια μόνο έρευνα έχει μελετήσει την σχέση των ΗΘ και της ηθικής αποσύνδεσης ως τώρα, με τα αποτελέσματα να δείχνουν αρνητική συσχέτιση της εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ και της ηθικής αποσύνδεσης και θετική συσχέτιση της συνεκτικής διάστασης και της ηθικής αποσύνδεσης (Balish & Caron, 2015). Παρ’ όλα αυτά, δεν υπάρχει διαθέσιμη βιβλιογραφία που να μελετά την συμβολή της ηθικής αποσύνδεσης και του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στην σχέση φύλου – διαμόρφωσης των δύο διαστάσεων των ΗΘ. Σε συνάρτηση με αυτά, επίσης δεν είναι γνωστό αν οι παρατηρούμενες σχέσεις μεταξύ των δύο

διαστάσεων των ΗΘ και της ηθικής αποσύνδεσης διαφοροποιούνται από την επίδραση του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας.

Στάσεις προς ΛΟΑΤ άτομα

Οι στάσεις αποτελούν μία από τις πιο κομβικές έννοιες της Κοινωνικής Ψυχολογίας. Σύμφωνα με τον McGuire (1985), οι στάσεις των ανθρώπων αντιπροσωπεύουν απαντήσεις που τοποθετούν αντικείμενα σε διαστάσεις αξιολόγησης. Η πίστη ότι οι στάσεις μπορούν να προβλέψουν τη συμπεριφορά είναι ένας από τους βασικότερους λόγους που έχει μελετηθεί τόσο έντονα η έννοια αυτή (Chaiken & Eagly, 1998).

Όσον αφορά την ΛΟΑΤ κοινότητα, ο μεγαλύτερος όγκος βιβλιογραφίας έχει εστιάσει στις στάσεις απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα (Lewis et al., 2017; Yost & Thomas, 2012). Οι έρευνες (σε Ελλάδα και εξωτερικό) για τις στάσεις ετεροφυλόφιλων ατόμων απέναντι σε ομοφυλόφιλους έχουν δείξει πως το φύλο, η ηλικία, ο συντηρητισμός, το μορφωτικό επίπεδο, το θρησκευτικό αίσθημα καθώς και η προηγούμενη κοινωνική επαφή και φιλία αποτελούν προβλεπτικούς δείκτες στάσεων, ενώ γενικώς οι στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους άνδρες τείνουν να είναι πιο αρνητικές σε σχέση με τις ομοφυλόφιλες γυναίκες (Flores, 2015; Gerhards, 2010; Grigoropoulos, 2010; Herek, 2002; Papadaki et al., 2015; Pavlou, 2009; Wood & Bartkowski, 2004). Ακόμα, οι ετεροφυλόφιλοι άνδρες τηρούν γενικώς πιο αρνητικές στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους άνδρες σε σχέση με τις ετεροφυλόφιλες γυναίκες (Bettinsoli et al., 2020; Davies, 2004; Steffens & Wagner, 2004).

Από την άλλη, οι έρευνες στάσεων προς τα διεμφυλικά άτομα είναι ελάχιστες και μη αντιπροσωπευτικές του συνολικού πληθυσμού (Flores, 2015), αλλά φαίνεται πως στηρίζονται στους ίδιους δείκτες πρόβλεψης με τις στάσεις προς τα ομοφυλόφιλα άτομα, όμως είναι πιο αρνητικές (Norton & Herek, 2013). Πλέον των προηγούμενων, η πολιτική ιδεολογία και αυταρχισμός λειτουργούν επίσης προβλεπτικά στις στάσεις προς τα διεμφυλικά άτομα (Flores, 2015).

Η σχέση των Ηθικών Θεμελίων, της Ηθικής Αποσύνδεσης και του αισθήματος Αρρενωπότητας/Θηλυκότητας με τις Στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα

Όσον αφορά την συσχέτιση ηθικών θεμελίων (ΗΘ) - στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλα άτομα, έχει βρεθεί πως άτομα που γενικά επιτυγχάνουν υψηλότερα σκορ στο κομμάτι της φροντίδας (ως εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ), τηρούν και πιο θετικές στάσεις απέναντι σε ομοφυλόφιλα άτομα, ενώ υψηλά σκορ στους παράγοντες αγνότητα/ιερότητα και εξουσία/σεβασμός (συνεκτική διάσταση ΗΘ) συνδέονται με αρνητικές στάσεις προς τα ομοφυλόφιλα άτομα (Rosik et al., 2013; Wang et al., 2019).

Επίσης, έρευνες έχουν δείξει πως άτομα με υψηλή τάση ηθικής αποσύνδεσης, διατηρούν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι σε ομοφυλόφιλα άτομα, αλλά και πιο αρνητικές στάσεις προς άτομα που δεν εκλαμβάνεται ότι «πληρούν» τα παραδοσιακά στερεότυπα περί αρρενωπότητας/θηλυκότητας (Katz-Wise & Hyde, 2012; Poteat & Russell, 2013). Στην ίδια έρευνα, οι Poteat & Russell (2013) βρήκαν επίσης πως η ομοφοβία σχετιζόταν θετικά με ένα ισχυρό αίσθημα ‘παραδοσιακής’ αρρενωπότητας.

Επιπλέον, οι ως τώρα έρευνες που εξετάζουν τις στάσεις ετεροφυλόφιλων προς ομοφυλόφιλα άτομα δείχνουν πως υψηλότερα επίπεδα αίσθησης αρρενωπότητας (ή και αντι-φεμινιστικότητας) (Falomir-Pichastor et al, 2019) οδηγούν σε αρνητικές στάσεις προς τα ομοφυλόφιλα άτομα, καθώς ‘επιβεβαιώνουν’ κατά έναν τρόπο την ετεροσεξουαλικότητα και την αρρενωπότητα των ετεροφυλόφιλων ανδρών (Parrott, 2009). Επίσης, μεγαλύτερη αποδοχή της παραδοσιακής (στερεοτυπικής) απεικόνισης των φύλων σχετίζεται με πιο αρνητικές στάσεις απέναντι σε ομοφυλόφιλα άτομα, στην βάση ότι τα τελευταία ‘παραβιάζουν’ την παραδοσιακή νόρμα φύλου (Bettinsoli et al., 2020; Cardenas et al., 2012).

Αξίζει να αναφερθεί εδώ και ο παράγοντας του φύλου που – όπως προαναφέρθηκε – έχει εξεταστεί σε σχέση με τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Το φύλο έχει σχετιστεί επίσης με την ηθική αποσύνδεση και το πώς τα δύο φύλα δύνανται να διαφέρουν ως προς αυτήν, σε φαινόμενα όπως ο σχολικός εκφοβισμός και η θυματοποίηση (Gordillo et al., 2020; Robson & Witenberg, 2013). Παρ’ όλα αυτά, δεν υπάρχουν συναφείς έρευνες που να μελετούν τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές τους στο κομμάτι της ηθικής αποσύνδεσης. Επίσης, ενώ το φύλο και το υψηλό αίσθημα αρρενωπότητας έχουν επίδραση στις

στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα, εντούτοις δεν υπάρχουν διαθέσιμες έρευνες που να μελετούν την αλληλεπίδραση φύλου - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας και την ακόλουθη επίδραση στις στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα.

Παρόμοια, ενώ το παραδοσιακά αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας έχει χρησιμοποιηθεί σε προγενέστερες έρευνες, δεν έχει συμβεί το ίδιο με το παραδοσιακά αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας, με εξαίρεση την έρευνα των Ratcliff et al. (2006) όπου τότε το αυτοαντιλαμβανόμενο θηλυκό αίσθημα είχε σχετιστεί θετικά με την κλίμακα ‘εσωτερικών κινήτρων’ για ανταπόκριση χωρίς προκατάληψη προς ομοφυλόφιλα άτομα, η οποία εν συνεχεία σχετιζόταν αρνητικά με την σεξουαλική προκατάληψη.

Συνολικά, μπορούμε να πούμε πως στις Δυτικές κοινωνίες, οι στάσεις προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα τείνουν να γίνονται πιο θετικές με την πάροδο των ετών (Avery et al., 2007; Kuypers et al., 2013), όμως ακόμα και σήμερα υπάρχει ομοφοβία και προκατάληψη προς αυτούς τους ανθρώπους (ILGA – Annual Review, 2020; Lopez-Saez et al., 2020).

Το θεωρητικό σκεπτικό

Η μελέτη της βιβλιογραφίας αποτέλεσε την βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν οι ερευνητικές υποθέσεις και τα ερωτήματα. Οι ερευνητικές υποθέσεις στοχεύουν στο να επιβεβαιωθούν παλαιότερα ευρήματα ερευνών, ενώ τα ερευνητικά ερωτήματα θα προσπαθήσουν να διερευνήσουν τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που δεν έχουν μελετηθεί ως τώρα, όπως αναλύθηκε ανωτέρω.

Ως εισαγωγή, θα διερευνηθεί ο βαθμός που κάθε μια εκ των διαστάσεων των ΗΘ, του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας και ηθικής αποσύνδεσης προβλέπουν τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα (1^ο ερευνητικό ερώτημα). Η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα κρίνεται σημαντική, διότι με βάση τα αποτελέσματα μπορούν να σχεδιαστούν στοχευμένα μελλοντικά προγράμματα με σκοπό την ευαισθητοποίηση του γενικού πληθυσμού γύρω από ΛΟΑΤ θέματα. Εν συνεχεία, κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας σε σχέση με τις διαστάσεις των ΗΘ και την ηθική αποσύνδεση (2^ο και 3^ο ερευνητικό ερώτημα).

Πιο συγκεκριμένα, οι δύο διαστάσεις των ΗΘ μαζί με την ηθική αποσύνδεση ενέχουν σε σημαντικό βαθμό τον παράγοντα των ηθικών κρίσεων. Μερικές φορές αυτές οι ηθικές κρίσεις μπορεί να είναι απλές, ενώ άλλες περίπλοκες και δύσκολες, εφόσον μπορούμε να μιλάμε για έναν ‘ηθικό σχετικισμό’ (Ficarrotta et al., 2012). Εάν ο βαθμός που το άτομο νιώθει περισσότερο «αρρενωπό» ή «θηλυκό» σχετίζεται με παράγοντες ηθικών κρίσεων, θα σήμαινε πως για την μετέπειτα τήρηση μιας συγκεκριμένης στάσης, απαιτείται μια πιο ολιστική θεώρηση η οποία συμπεριλαμβάνει πεποιθήσεις και αισθήματα για τον εαυτό, που με μια πρώτη ματιά δεν θα φαινόταν πως αποτελούν σημαντική παράμετρο για το πώς τοποθετείται κάποιος-α για σοβαρά κοινωνικά ζητήματα, όπως η ΛΟΑΤ κοινότητα.

Σε σχέση με τις διαφορές των δύο φύλων και τις στάσεις τους προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχει βιβλιογραφία. Παρ’ όλα αυτά, κρίνεται σημαντικό να διερευνηθεί ο λόγος που παρατηρούνται διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Το 4^ο και 5^ο ερευνητικό ερώτημα εστιάζουν στον ρόλο της ηθικής αποσύνδεσης και του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως ενδεχόμενους ρυθμιστές της σχέσης φύλου – στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα. Εκτιμάται πως το να θεωρείται μια κατάσταση δεδομένη, όπως το ότι οι άνδρες τηρούν απλά πιο αρνητικές στάσεις, δυσκολεύει τις όποιες προσπάθειες αλλαγής στάσεων. Η γνώση των αιτιών αυτής της κείμενης κατάστασης θα βοηθήσει σε στοχευμένες παρεμβάσεις γύρω από αυτά τα αίτια, εντός εφαρμόσιμων πλαισίων, όπως είναι η σχολική αίθουσα ή τα προγράμματα δια βίου μάθησης.

Τα τελευταία τέσσερα ερευνητικά ερωτήματα εξετάζουν τμηματικά και συνολικά τις σχέσεις μεταξύ όλων των προαναφερόμενων μεταβλητών σε πιο σύνθετα στατιστικά μοντέλα. Η θεωρία των ΗΘ αποτελεί σύγχρονη προσπάθεια θεώρησης της ηθικής και σε αυτό το πλαίσιο οι διαφυλικές διαφορές κρίνονται σημαντικές καθώς οι υπερκείμενες έννοιες των δύο διαστάσεων των ΗΘ ενδέχεται να επηρεάζονται με διαφορετικό τρόπο στα δύο φύλα και να οδηγούν εν τέλει σε διαφορετικά αποτελέσματα ως προς τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Επίσης, πέραν του φύλου, μελετάται πως αυτές οι δύο διαστάσεις επηρεάζουν τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ανεξάρτητα, αλλά και με την συμβολή της ηθικής αποσύνδεσης και του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στα υπό εξέταση μοντέλα. Εν κατακλείδι, τα ερευνητικά ερωτήματα 8 και 9 επιχειρούν μια πιο ολιστική προσέγγιση του τρόπου

με τον οποίο οι άνθρωποι τηρούν –εν τέλει– θετικότερες ή αρνητικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα.

Σκοπός της παρούσας έρευνας

Η παρούσα έρευνα εστιάζει γενικώς στον ΛΟΑΤ πληθυσμό και όχι αποκλειστικά στον ομοφυλόφιλο, στον οποίο έχει εστιάσει ο μεγαλύτερος όγκος ερευνών. Επιπλέον, εισάγονται θεωρητικές έννοιες που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ξανά ως σύνολο σε προγενέστερες μελέτες στάσεων προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Κάθε μια εξ' αυτών δύναται να διαδραματίσει μεμονωμένα ένα σημαντικό ρόλο ως προς την διαμόρφωση των στάσεων, με γνώμονα την διερεύνηση των βαθύτερων αιτιών που ωθούν τους ετεροφυλόφιλους να τηρούν θετικότερες ή πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, προχωρώντας πέρα από τους κοινωνικο-δημογραφικούς παράγοντες και κάποια βασικά ατομικά χαρακτηριστικά που έχουν εξεταστεί ως τώρα. Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία και το θεωρητικό σκεπτικό, θα μελετηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι έννοιες αυτές αλληλεπιδρούν σε συγκεκριμένα υπό εξέταση μοντέλα, ώστε να αποσαφηνιστούν οι μεταξύ τους σχέσεις και η συνδυαστική τους επίδραση. Ο τελικός σκοπός είναι η παραγωγή γνώσης που θα φανεί χρήσιμη στον σχεδιασμό στοχευμένων δράσεων και προγραμμάτων για την εξάλειψη φαινομένων ρατσισμού προς τα άτομα που δεν εκφράζονται ετεροσεξουαλικά και την προαγωγή μιας κουλτούρας που δεν κάνει διαχωρισμούς βάσει σεξουαλικών προτιμήσεων.

Ερευνητικές Υποθέσεις και Ερωτήματα

Με βάση την υπάρχουσα διεθνή βιβλιογραφία αναμένεται να επιβεβαιωθούν οι κατωτέρω ερευνητικές υποθέσεις:

Αρχικά, αναμένεται οι στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα να σχετίζονται θετικά με την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ (H1α) και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας (H1β), ενώ αναμένεται να σχετίζονται αρνητικά με την συνεκτική διάσταση των ΗΘ (H1γ), την ηθική αποσύνδεση (H1δ) και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας (H1ε). Τέλος, αναμένεται θετική συσχέτιση μεταξύ

συνεκτικής διάστασης ΗΘ και ηθικής αποσύνδεσης (H2α) και αρνητική συσχέτιση μεταξύ εξατομικευμένης διάστασης ΗΘ και ηθικής αποσύνδεσης (H2β).

Επίσης, θα διερευνηθούν τα κάτωθι ερευνητικά ερωτήματα τα οποία προκύπτουν έμμεσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία:

1. (E1) Ποιές μεταβλητές συνεισφέρουν σημαντικά στην πρόβλεψη των στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα;
2. (E2) Προκύπτει συσχέτιση μεταξύ των δύο διαστάσεων των ΗΘ και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας;
3. (E3) Προκύπτει συσχέτιση μεταξύ της τάσης για ηθική αποσύνδεση και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας;
4. (E4) Θα ρυθμίζεται η σχέση φύλου – στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα από την ηθική αποσύνδεση;
5. (E5) Θα ρυθμίζεται η σχέση φύλου - στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα από το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας;
6. (E6) Αποτελούν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας διαμεσολαβητικές μεταβλητές στην σχέση φύλου – εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ;
7. (E7) Αποτελούν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας διαμεσολαβητικές μεταβλητές στην σχέση φύλου – συνεκτικής διάστασης των ΗΘ;
8. (E8) Θα διαμεσολαβείται η επίδραση του φύλου προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα από τις δύο διαστάσεις των ΗΘ, αλλά με διαφορετικό τρόπο λόγω της λειτουργίας του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως ρυθμιστικού παράγοντα;
9. (E9) Θα διαμεσολαβείται η επίδραση των δύο διαστάσεων των ΗΘ προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα από την ηθική αποσύνδεση, αλλά με διαφορετικό τρόπο λόγω της λειτουργίας του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως ρυθμιστικού παράγοντα;

ΜΕΘΟΔΟΣ

Συμμετέχοντες

Το ερωτηματολόγιο απευθυνόταν σε ετεροφυλόφιλα ενήλικα άτομα του γενικού πληθυσμού της χώρας. Ο αριθμός των ατόμων που συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο ανήλθε αρχικά στα 1750 άτομα, εκ των οποίων 1240 είχαν απαντήσει και στην ερώτηση της πολιτικής τοποθέτησης που ήταν και η μόνη προαιρετική. Από τα 1240 άτομα, επιλέχθηκαν τυχαία μέσω λίστας 608 άτομα ($N = 608$), τα οποία αποτέλεσαν και το τελικό δείγμα που χρησιμοποιήθηκε για την πραγματοποίηση των αναλύσεων και την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Η επιλογή έγινε με το σκεπτικό ότι τα δύο φύλα έπρεπε να έχουν παρόμοια ποσοτική αντιπροσώπευση (στο αρχικό δείγμα οι γυναίκες συμμετέχουσες ήταν κατά πολύ περισσότερες), ενώ και η ερώτηση της πολιτικής τοποθέτησης ήταν μεν προαιρετική, αλλά σημαντική για ένα κομμάτι της έρευνας. Από τα 608 άτομα, τα 299 ήταν άνδρες (49,2%) και τα 309 (50,8%) γυναίκες. Το εύρος ηλικίας κυμάνθηκε από τα 18 ως τα 63 έτη ($M = 32.6$, $SD = 8.9$) με τις ηλικίες κάτω των 35 ετών να αποτελούν το 67,3% του δείγματος, ενώ άνω των 45 ετών ήταν το 9% του δείγματος.

Από το σύνολο του δείγματος, εργαζόμενοι-ες δήλωσαν το 75,3%, φοιτητές-τριες το 14,8%, άνεργοι-ες το 9,2% και συνταξιούχοι-ες το 1% του συνολικού δείγματος. Απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης δήλωσαν το 10,8% ($N = 66$), ΤΕΙ το 18,4% ($N = 112$) και ΑΕΙ το 70,7% ($N = 430$) του δείγματος. Στο κομμάτι της πολιτικής τοποθέτησης, 1% του δείγματος κατέταξε τον εαυτό του στην «άκρα δεξιά», 14,5% στην «δεξιά», 27,3% στην «κέντρο-δεξιά», 31,7% στην «κέντρο-αριστερά», 19,2% στην «αριστερά» και 6,3% στην «άκρα αριστερά».

Διαδικασία

Η παρούσα έρευνα είναι συναφειακή και τα δεδομένα συνελέγησαν μέσω ερωτηματολογίου. Αυτό το είδος έρευνας επιτρέπει μελέτη μεγάλου δείγματος και μπορεί επίσης να αναδείξει γενικές τάσεις, να επαληθεύσει προηγούμενα ευρήματα και να μετρήσει συγκεκριμένες θεωρητικές έννοιες (Bryman, 2004; Sapsford, 2007). Πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονική χορήγηση του ερωτηματολογίου, λόγω των έκτακτων υγειονομικών περιορισμών εκείνη την δεδομένη χρονική περίοδο. Η

χορήγηση έγινε μέσω της τεχνικής της ευκαιριακής δειγματοληψίας (Convenience Sampling Technique) και της τεχνικής της χιονοστιβάδας (Snowball Sampling Technique). Οι τεχνικές αυτές ανήκουν στις μη πιθανοτικές τεχνικές δειγματοληψίας και χρησιμοποιούνται ευρέως στην κοινωνική έρευνα (Etikan et al., 2016; Johnson, 2014). Η ευκαιριακή μέθοδος δειγματοληψίας αποτελεί αρκετά συχνή μέθοδο και προσφέρει ευκολία και ταχύτητα στην συλλογή του δείγματος, ενώ και η μέθοδος μέσω της τεχνικής της χιονοστιβάδας είναι αρκετά διαδεδομένη (Baxter et al., 2015). Μέσω των τεχνικών αυτών, παρέχονται χρήσιμα δεδομένα που δύνανται να διερευνήσουν την σχέση των υπό εξέταση μεταβλητών (Newby, 2010) και να προσφέρουν καλή εικόνα της υπό μελέτη κατάστασης (Passmore & Backer, 2005), παρά το γεγονός πως δεν είναι ασφαλής μια γενίκευση των αποτελεσμάτων στο γενικό πληθυσμό (Jager et al., 2017).

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν και εν συνεχεία να προωθήσουν το ερωτηματολόγιο σε άλλα άτομα, ενώ ταυτόχρονα το ερωτηματολόγιο αναρτήθηκε και σε - ουδέτερες προς το θέμα - διαδικτυακές ομάδες πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης. Η χορήγηση ξεκίνησε στις 27 Απριλίου 2020 και ολοκληρώθηκε στις 30 Απριλίου 2020. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ήταν ανώνυμη και εθελοντική με δικαίωμα απόσυρσης από την έρευνα πριν την τελική υποβολή του ερωτηματολογίου.

Μετρήσεις

Η συλλογή των ποσοτικών δεδομένων έγινε με την μέθοδο της αυτο-αναφοράς, δηλαδή με την χρήση δομημένου προσωπικού ερωτηματολογίου προς συμπλήρωση από τους συμμετέχοντες. Το ερωτηματολόγιο αποτελούταν από δημογραφικά στοιχεία και πέντε (5) επιμέρους κλίμακες σε 7 βάρη μορφή Likert, πλην μιας που ήταν σε 5 βάρη. Ολόκληρο το ερωτηματολόγιο βρίσκεται στο Παράρτημα. Το διάστημα εμπιστοσύνης ήταν ορισμένο στο 95% και το περιθώριο λάθους στο 5%, όπως επιλέγονται συνήθως στις κοινωνικές έρευνες ως αποδεκτά όρια (Kosar et al., 2018).

Ηθικές κρίσεις (Moral Judgements Questionnaire)

Επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο ηθικών κρίσεων (Graham et al., 2009) βασισμένο στην θεωρία των Ηθικών Θεμελίων (Haidt & Graham, 2007). Το ερωτηματολόγιο ηθικών κρίσεων αποτελείται από είκοσι (20) ερωτήσεις και μετρά την ηθική κρίση με βάση δύο κύριες διαστάσεις: την εξατομικευμένη (με τους παράγοντες της φροντίδας και της δικαιοσύνης) και την συνεκτική διάσταση (με τους παράγοντες της ενδο-ομάδας, της εξουσίας και της αγνότητας) των ηθικών θεμελίων. Η εξατομικευμένη διάσταση αποτελείται από οκτώ ερωτήσεις (Παράρτημα, Ενότητα 1, δηλώσεις: 3,5,6,7,9,16,18,20) και η συνεκτική από δώδεκα (Παράρτημα, Ενότητα 1, δηλώσεις: 1,2,4,8,10,11,12,13,14,15,17,19). Το εν λόγω ερωτηματολόγιο είναι μεταφρασμένο στα ελληνικά στα πλαίσια του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ψυχολογίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο (2019 – 2020). Τα άτομα καλούνται να απαντήσουν κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με την κάθε δήλωση. Υψηλότερα σκορ συμφωνίας στην κάθε διάσταση των ηθικών κρίσεων δηλώνουν ότι τα άτομα αυτά φαίνεται να προβαίνουν σε ηθικές κρίσεις με βάση την συγκεκριμένη διάσταση.

Για την συγκεκριμένη κλίμακα πραγματοποιήθηκε επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων με την χρήση του στατιστικού πακέτου AMOS. Σκοπός ήταν η επικύρωση του κατά πόσο τα δεδομένα στήριζαν την προκαθορισμένη δομή των δύο εξέταση παραγόντων (Byrne, 2010; Πλιατσίδου, 2001). Τα αποτελέσματα ξεχωριστά για την εξατομικευμένη και την συνεκτική διάσταση των ηθικών κρίσεων παρουσιάζονται στον Πίνακα 1. Με βάση τους δείκτες που φαίνονται στον Πίνακα 1, μπορεί να ειπωθεί πως τα μοντέλα είναι αποδεκτά (Hu & Bentler, 1999).

Επίσης έγινε έλεγχος αξιοπιστίας των δύο διαστάσεων των ηθικών κρίσεων μέσω του δείκτη Cronbach's alpha. Ο δείκτης αυτός είναι ευρέως χρησιμοποιούμενος στην διεθνή έρευνα και αποσκοπεί στον έλεγχο της εσωτερικής συνοχής και αξιοπιστίας μιας κλίμακας (Tavakol & Dennick, 2011). Ο έλεγχος αξιοπιστίας ήταν αποδεκτός για την εξατομικευμένη διάσταση ($\alpha = .633$) και αρκετά ικανοποιητικός για την συνεκτική διάσταση ($\alpha = .804$). Παρόμοια αποτελέσματα ανέφεραν και οι κατασκευαστές του εργαλείου, αιτιολογώντας το σχετικά χαμηλό Cronbach's alpha της εξατομικευμένης διάστασης ως «λογικό διότι ο σκοπός ήταν με λίγες ερωτήσεις να προσεγγίσουν την κάθε οντότητα της ηθικής» (Graham et al., 2009).

Πίνακας 1. Δείκτες καλής προσαρμογής για τα δομικά μοντέλα μέσω Επιβεβαιωτικής Ανάλυσης Παραγόντων για την Εξατομικευμένη και Συνεκτική διάσταση των ηθικών κρίσεων

Μοντέλο	χ^2	<i>df</i>	ϵ_a	$\Delta\chi^2/\Delta df$	GFI	CFI	SRMR
Εξατομικευμένη διάσταση	48.507	19	.051	2.553	.980	.952	.04
Συνεκτική διάσταση	158.712	49	.061	3.239	.958	.939	.04

Σημείωση: N = 608.

Ηθική αποσύνδεση (Moral Disengagement Scale)

Η κλίμακα (Παράρτημα, Ενότητα 2, δηλώσεις: 1-8) δημιουργήθηκε από την Moore και τους συνεργάτες της (2012) και στηρίζεται στην θεωρία του Bandura και των συνεργατών του (1996) για την ηθική αποσύνδεση. Περιγράφει με ποιούς τρόπους ένα άτομο μπορεί να ‘απεμπλακεί/αποδεσμευτεί’ από τις ηθικές του αξίες και κανόνες και να συμπεριφερθεί με τρόπο ανήθικο ή με τρόπους που δεν προάγουν την αυτο-αξία του ατόμου και γενικώς δεν ανταποκρίνεται στο αυτο-ρυθμιστικό του σύστημα. Τα άτομα καλούνται να απαντήσουν κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με την κάθε δήλωση. Πιο υψηλά σκορ στην κλίμακα δείχνουν μεγαλύτερη τάση για ηθική αποσύνδεση. Ο έλεγχος αξιοπιστίας για την κλίμακα της ηθικής αποσύνδεσης ήταν ικανοποιητικός ($\alpha = .733$).

Αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα Αρρενωπότητας/Θηλυκότητας [Traditional Masculinity Femininity Scale - (TMF)]

Η κλίμακα μετράει τον ‘πυρήνα’ της αρρενωπότητας/θηλυκότητας του ατόμου σε τρία επίπεδα : το πόσο αρρενωπό/θηλυκό πιστεύει το άτομο ότι είναι (gender-role adoption), το ιδανικό επίπεδο αρρενωπότητας/θηλυκότητας (gender-role preference) και το πόσο αρρενωπό/θηλυκό πιστεύει το άτομο ότι τελικά είναι

συγκρινόμενο με τις κοινωνικές νόρμες , αλλά και τα τυπικά χαρακτηριστικά του φύλου (gender-role identity) (Kachel et al, 2016). Οι δημιουργοί αναφέρουν πως η εν λόγω κλίμακα μετράει έγκυρα και αξιόπιστα τις έννοιες της αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Η κλίμακα αποτελείται από έξι (6) δηλώσεις (Παράρτημα, Ενότητα 3, δηλώσεις: 1-6) όπου στο ένα άκρο (το 1) της απάντησης υπάρχει «η αρρενωπή τοποθέτηση» και στο άλλο άκρο (το 7) η «θηλυκή τοποθέτηση». Έτσι, πιο υψηλά σκορ δηλώνουν πιο υψηλό αυτοαντιλαμβανόμενο θηλυκό αίσθημα, ενώ πιο χαμηλά σκορ δηλώνουν πιο υψηλό αυτοαντιλαμβανόμενο αρρενωπό αίσθημα. Ο έλεγχος αξιοπιστίας για την παραδοσιακή κλίμακα αρρενωπότητας – θηλυκότητας ήταν πολύ ικανοποιητικός ($\alpha = .937$).

Ξεχωριστές κλίμακες για Αρρενωπότητα και Θηλυκότητα [Personal Attributes Questionnaire - (PAQ)]

Πρόκειται για το ερωτηματολόγιο προσωπικών χαρακτηριστικών των Spence & Helmreich (1978) που αφορά την εννοιολόγηση της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας στην βάση κοινωνικά επιθυμητών χαρακτηριστικών για το κάθε φύλο (Hill et al., 2000). Τοποθετεί την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα σε ένα διπολικό συνεχές. Το PAQ στην αρχική του έκδοση έχει τα items (24) υπό μορφή προτάσεων (3 υποκλίμακες από 8 items). Η πρώτη ονομάζεται «επιτελεστική» («M» υποκλίμακα) και περιέχει δηλώσεις επιθυμητές και από τα 2 φύλα , αλλά πιο τυπικές στους άνδρες. Η δεύτερη ονομάζεται «εκφραστική» («F» υποκλίμακα) και περιέχει δηλώσεις επιθυμητές και από τα 2 φύλα, αλλά πιο τυπικές στις γυναίκες. Η τρίτη υποκλίμακα του είναι η «M-F» (Masculinity-Femininity) και προσπαθεί να παρουσιάσει χαρακτηριστικά που είναι γενικά κοινωνικά αποδεκτά, αναλόγως του αν κάποιος είναι άνδρας ή γυναίκα.

Μελλοντικές έρευνες έδειξαν πως παρότι το PAQ παραμένει γενικά αξιόπιστο, εντούτοις η υποκλίμακα «M-F» συνιστάται να μην χρησιμοποιείται (Hill et al., 2000). Σε επόμενες έρευνες χρησιμοποιήθηκε η σύντομη μορφή του PAQ χωρίς να περιλαμβάνεται η «M-F» υποκλίμακα με καλούς δείκτες αξιοπιστίας (McCabe et al., 2006; Moneta, 2010). Στην παρούσα έρευνα δεν χρησιμοποιήθηκε η υποκλίμακα «M-F». Έτσι, η κλίμακα αποτελούταν από 16 διπολικές προτάσεις, με τους

συμμετέχοντες να καλούνται να τοποθετήσουν τον εαυτό τους σε αυτή την 5 βάρη κλίμακα Likert (παράδειγμα πρότασης: Δεν είμαι καθόλου ανεξάρτητος 1 2 3 4 5 Είμαι πολύ ανεξάρτητος). Η «Μ» υποκλίμακα του PAQ με οκτώ (8) δηλώσεις (Παράρτημα, Ενότητα 4, δηλώσεις: 1,3,7,10,11,12,13,16) είχε δείκτη αξιοπιστίας ικανοποιητικό ($\alpha = .767$), όπως επίσης και η «F» υποκλίμακα με τον ίδιο αριθμό δηλώσεων (Παράρτημα, Ενότητα 4, δηλώσεις: 2,4,5,6,8,9,14,15) ($\alpha = .799$). Μέσω αναλύσεων συσχέτισης των TMF και PAQ υποκλιμάκων, φάνηκε πως υπήρχε συγκλίνουσα εγκυρότητα των δύο εργαλείων. Συγκεκριμένα, υπήρξε θετική συσχέτιση μεταξύ της «F» υποκλίμακας και της κλίμακας TMF ($r = .321, p < .001$) και αρνητική συσχέτιση της «Μ» υποκλίμακας με την TMF ($r = -.209, p < .001$). Κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν και τα δύο εργαλεία σε κάποιες αναλύσεις διότι οι υποκλίμακες του PAQ εστιάζουν σε τυπικά χαρακτηριστικά για το κάθε φύλο, ενώ η TMF κλίμακα περιλαμβάνει ένα πιο γενικό πλαίσιο αυτο-εικόνας σε σχέση με το αίσθημα του υποκειμένου.

Στάσεις προς την ΛΟΑΤ κοινότητα (Attitudes Toward LGBT People)

Πρόκειται για την κλίμακα μέτρησης στάσεων προς την ΛΟΑΤ κοινότητα από ετεροφυλόφιλο πληθυσμό (Woodford et al., 2012). Αποτελείται από εννέα (9) δηλώσεις (Παράρτημα, Ενότητα 5, δηλώσεις: 1-9) στις οποίες τα άτομα καλούνται να απαντήσουν κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν. Πιο υψηλά σκορ δηλώνουν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Ο δείκτης αξιοπιστίας για αυτή την κλίμακα ήταν πολύ ικανοποιητικός ($\alpha = .917$).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Προκαταρκτικά Αποτελέσματα

Οι συμμετέχοντες φαίνεται έχουν γενικά θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($M = 5.49$, $SD = 1.4$). Αυτό το εύρημα είναι στατιστικά σημαντικό όπως φάνηκε μέσω της ανάλυσης με One - Sample t-test [$t(607) = 25.695$, $p < .001$]. Όμως και εδώ φαίνεται πως οι άνδρες τηρούν πιο αρνητικές στάσεις ($M = 5.09$, $SD = 1.5$) προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τις γυναίκες ($M = 5.87$, $SD = 1.2$), όπως φάνηκε μέσω της ανάλυσης t-test για ανεξάρτητα δείγματα [$t(573.102) = -6.924$, $p < .001$].

Πραγματοποιήθηκαν ακόμα κάποιες αναλύσεις διακύμανσης μονής κατεύθυνσης για την διερεύνηση διαφορών μεταξύ κάποιων ομάδων. Συγκεκριμένα, ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης για να φανεί αν τα άτομα αναλόγως της εργασιακής τους κατάστασης διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Η επίδραση της εργασιακής κατάστασης δεν ήταν στατιστικά σημαντική $F(3,604) = 2.318$, $p = .074$. Επίσης, πραγματοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης για να φανεί αν τα άτομα αναλόγως του εκπαιδευτικού τους επιπέδου διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Η επίδραση της ακαδημαϊκής γνώσης ήταν στατιστικά σημαντική $F(2,605) = 6.125$, $p = .002$. Η μόνη στατιστικά σημαντική διαφορά ανιχνεύεται μεταξύ αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ($N = 66$) και ΑΕΙ ($N = 430$), με τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας να τηρούν λιγότερο θετικές στάσεις ($M = 5.02$, $SD = 1.5$) σε σχέση με τους απόφοιτους ΑΕΙ ($M = 5.61$, $SD = 1.3$). Σημειώνεται ωστόσο πως λόγω μη ισομεγεθών ομάδων εδώ, υπάρχει πιθανότητα λάθους τύπου I.

Ακόμα μια ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης πραγματοποιήθηκε για να φανεί αν τα άτομα αναλόγως της ηλικιακής τους ομάδας διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Για τους σκοπούς της ανάλυσης δημιουργήθηκαν τρεις ηλικιακές ομάδες : οι μικρότερης ηλικίας (18-30 ετών) , οι μεσαίας ηλικίας (31-45 ετών) και οι μεγαλύτερης ηλικίας (46-63 ετών). Η επίδραση της ηλικίας ήταν στατιστικά σημαντική $F(2,605) = 5.686$, $p = .004$. Η νεότερη ηλικιακή ομάδα ($M = 5.57$, $SD = 1.4$) διέφερε από την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα ($M = 4.88$, $SD = 1.3$) με τους νεότερους να τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Όμως και τα άτομα μεσαίας ηλικίας ($M = 5.53$, $SD = 1.4$) διέφεραν από την μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα ($M = 4.88$, $SD = 1.3$). Επίσης, η ανάλυση συσχέτισης μεταξύ ηλικίας και

στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα έδειξε στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση ($r = -.142, p < .001$).

Τέλος, πραγματοποιήθηκε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ της παρούσας πολιτικής τοποθέτησης και των στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα, η οποία έδειξε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση ($r = .517, p < .001$). Όσο πιο αριστερά αυτοχαρακτηρίζονταν τα άτομα, τόσο πιο θετικές στάσεις τηρούσαν προς τα ΛΟΑΤ άτομα.

Έλεγχος Ερευνητικών Υποθέσεων και Ερωτημάτων

H1: Οι στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα θα σχετίζονται θετικά με την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ (α) και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας (β), ενώ αναμένεται να σχετίζονται αρνητικά με την συνεκτική διάσταση των ΗΘ (γ), την ηθική αποσύνδεση (δ) και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας (ϵ).

Για τον έλεγχο της H1 πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις συσχέτισης που επιβεβαίωσαν συνολικά την υπόθεση. Συγκεκριμένα, υπάρχει θετική στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της εξατομικευμένης διάστασης των ηθικών θεμελίων και των στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα (H1 α) ($r = .446, p < .001$). Επίσης, υπάρχει θετική στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος θηλυκότητας (H1 β). Χρησιμοποιήθηκε η «F» υποκλίμακα από το ερωτηματολόγιο προσωπικών χαρακτηριστικών (PAQ) σε σχέση με τις στάσεις απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα, όπου φάνηκε θετική συσχέτιση ($r = .314, p < .001$), αλλά και η παραδοσιακή κλίμακα αρρενωπότητας/θηλυκότητας (TMF) σε σχέση με τις στάσεις απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα. Χαμηλά σκορ στην TMF κλίμακα υποδηλώνουν πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, ενώ υψηλότερα σκορ υποδηλώνουν πιο θηλυκό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα. Υπήρξε θετική συσχέτιση ($r = .308, p < .001$). Υψηλότερα σκορ στην κλίμακα TMF (πιο θηλυκό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα) συσχετίζονται με πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα.

Στον αντίποδα, υπήρξε αρνητική στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της συνεκτικής διάστασης των ηθικών θεμελίων και των στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα (H1 γ) ($r = -.711, p < .001$), ενώ αρνητική ήταν και η συσχέτιση μεταξύ της

ηθικής αποσύνδεσης και των στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα (H1δ) ($r = -.404, p < .001$).

Τέλος, για την διερεύνηση της σχέσης στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα – αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας (H1ε) χρησιμοποιήθηκε η «M» υποκλίμακα από το ερωτηματολόγιο προσωπικών χαρακτηριστικών (PAQ). Υπήρξε αρνητική συσχέτιση ($r = -.152, p < .001$). Επίσης, χρησιμοποιήθηκε και η παραδοσιακή κλίμακα αρρενωπότητας – θηλυκότητας (TMF) σε σχέση με τις στάσεις απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα όπου φάνηκε θετική συσχέτιση ($r = .308, p < .001$). Χαμηλότερα σκορ στην κλίμακα TMF (πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα) συσχετίζονται με πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα.

H2: Αναμένεται θετική συσχέτιση μεταξύ συνεκτικής διάστασης ΗΘ και ηθικής αποσύνδεσης (α) και αρνητική συσχέτιση μεταξύ εξατομικευμένης διάστασης ΗΘ και ηθικής αποσύνδεσης (β).

Για τον έλεγχο της H2 πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις συσχέτισης που επιβεβαίωσαν συνολικά την υπόθεση. Υπήρξε θετική συσχέτιση μεταξύ της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ και της ηθικής αποσύνδεσης (H2α) ($r = .411, p < .001$). Επίσης, υπήρξε αρνητική συσχέτιση μεταξύ της εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ και της ηθικής αποσύνδεσης (H2β) ($r = -.422, p < .001$).

Όλες οι συσχετίσεις για τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων H1 και H2 παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Μ.Ο, Τ.Α. και Συσχετίσεις

	<i>M</i> (<i>SD</i>)	1	2	3	4	5	6	7
1.Συνεκτική διάσταση	3.68 (1.04)							
2.Εξατομικευμένη διάσταση	5.76 (.77)	-.188***						
3.Ηθ.αποσύνδεση	2.15 (.86)	.411***	-.422***					
4.TMF	3.85 (1.5)	-.195***	.300***	-.263***				
5.«Μ» υποκλίμακα	2.52 (.64)	.186***	-.065	.079	-.209***			
6.«F» υποκλίμακα	3.07 (.56)	-.164***	.490***	-.371***	.321***	-.045		
7.Στάσεις ΛΟΑΤ	5.49 (1.4)	-.711***	.446***	-.404***	.308***	-.152***	.314***	

Σημείωση: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

E1: Ποιές μεταβλητές συνεισφέρουν σημαντικά στην πρόβλεψη των στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα;

Για το εν λόγω ερευνητικό ερώτημα πραγματοποιήθηκε ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ανεξάρτητες μεταβλητές την εξατομικευμένη και συνεκτική διάσταση των ηθικών κρίσεων, την ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Το μοντέλο εξηγεί το 61,6% της διακύμανσης, $F(6,601) = 160.769$, $p < .001$. Η συνεκτική διάσταση των ηθικών κρίσεων ($\beta = -.642$, $p < .001$), η εξατομικευμένη διάσταση των ηθικών κρίσεων ($\beta = .282$, $p < 0,001$) και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας (TMF) ($\beta = .089$, $p = .002$) βρέθηκαν να προβλέπουν σημαντικά τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Αναλυτικά τα αποτελέσματα στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3. Ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης: Προβλεπτικοί παράγοντες στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα

	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>T</i>	<i>p</i>
1. Ηθική αποσύνδεση	.034	.051	.020	.662	.508
2. TMF	.082	.026	.089	3.19	.002
3. «M» υποκλίμακα	.011	.059	.005	.195	.845
4. «F» υποκλίμακα	.125	.076	.049	1.63	.103
5. Συνεκτική διάσταση ΗΘ	-.882	.039	-.642	-.22.78	.000
6. Εξατομικευμένη διάσταση ΗΘ	.523	.057	.282	9.21	.000

Σημείωση: $R^2 = .616$

E2: Προκύπτει συσχέτιση μεταξύ των δύο διαστάσεων των ΗΘ και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας;

Για την διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ανάλυση συσχέτισης. Υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας της TMF κλίμακας ($r = -.195, p < .001$). Όσο υψηλότερα σκορ υπάρχουν στην συνεκτική διάσταση τόσο τα άτομα σκοράρουν πιο πολύ στο άκρο της αρρενωπότητας της κλίμακας TMF. Αντιστρόφως, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας της TMF κλίμακας ($r = .300, p < .001$). Δηλαδή, όσο υψηλότερα σκορ στην εξατομικευμένη διάσταση τόσο τα άτομα σκοράρουν πιο πολύ στο άκρο της θηλυκότητας της κλίμακας TMF. Παρόμοια αποτελέσματα και για τις υποκλίμακες του PAQ εκτός από την συσχέτιση της «M» υποκλίμακας με την εξατομικευμένη διάσταση που δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική ($r = -.065, p = .111$). Αναλυτικά τα αποτελέσματα στον Πίνακα 2.

E3: Προκύπτει συσχέτιση μεταξύ της τάσης για ηθική αποσύνδεση και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας;

Πραγματοποιήθηκε πάλι ανάλυση συσχέτισης. Υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της κλίμακας ηθικής αποσύνδεσης και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας της TMF κλίμακας ($r = -.263, p < .001$). Όσο περισσότερο δηλώνει το άτομο ότι αποσυνδέεται ηθικά τόσο περισσότερο κυμαίνεται στο άκρο της αρρενωπότητας της κλίμακας TMF. Οι υποκλίμακες του PAQ επιβεβαιώνουν εν μέρει την ανωτέρω συσχέτιση αφού υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ της «F» υποκλίμακας με την κλίμακα ηθικής αποσύνδεσης ($r = -.371, p < .001$), αλλά η συσχέτιση της «M» υποκλίμακας του PAQ δεν έχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση με την κλίμακα ηθικής αποσύνδεσης ($r = .079, p = .052$). Αναλυτικά τα αποτελέσματα στον Πίνακα 2.

E4: Θα ρυθμίζεται η σχέση φύλου – στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα από την ηθική αποσύνδεση;

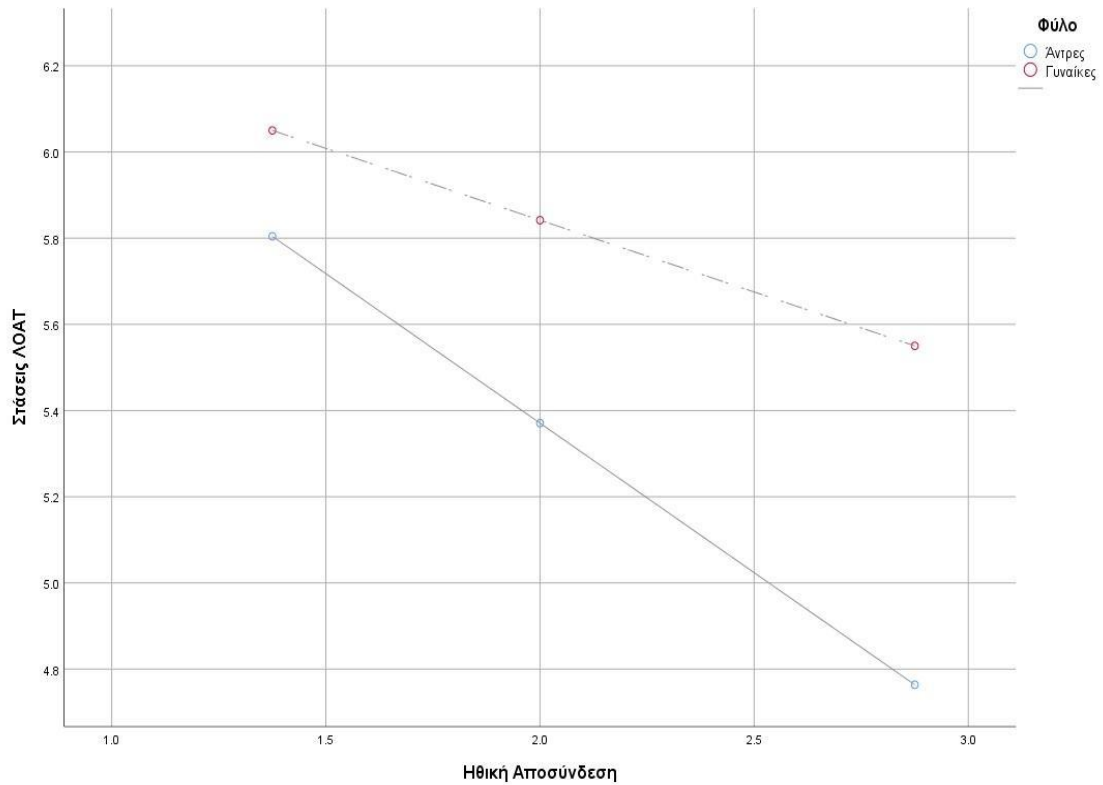
Πραγματοποιήθηκε ανάλυση ρύθμισης με την χρήση του PROCESS (Model 1) (Hayes, 2018), για να διερευνηθεί αν η σχέση φύλου (άνδρες = 0, γυναίκες = 1) και στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα ρυθμίζεται από την ηθική αποσύνδεση.

Συγκεκριμένα, το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 50.1118, p < .001, R^2 = .20$. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ ανεξάρτητης και ρυθμιστικής μεταβλητής, $b = .36, se = .13, t = 2.59, p = .0097, CI [.08, .63]$.

Ειδικότερα, με την βοήθεια των αποτελεσμάτων από την τεχνική των Johnson – Neyman, εντοπίστηκε μια περιοχή σημαντικότητας για τις τιμές του ρυθμιστή ($W > 1.44$). Όσοι συμμετέχοντες ανέφεραν σχεδόν μηδενική ηθική αποσύνδεση ($W > 1.44, 19,5\%$ του δείγματος), δεν διέφεραν ως προς τις στάσεις τους για τα ΛΟΑΤ άτομα βάσει του φύλου τους ($b = .24, se = .14, t = 1.71, p = .0879, CI [-.03, .52]$). Για μεσαία ($W = 2, b = .47, se = .10, t = 4.34, p < .001, CI [.25, .68]$) και υψηλά σκορ ($W = 2.9, b = .78, se = .15, t = 5.01, p < .001, CI [.47, 1.09]$) από τους συμμετέχοντες στην κλίμακα ηθικής αποσύνδεσης (80,5% του δείγματος), το φύλο είχε στατιστικά σημαντική επίδραση, με τις γυναίκες να αναφέρουν πιο θετικές

στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τους άνδρες. Μπορούμε να πούμε πως για τις γυναίκες το να «αποσυνδέονται ηθικά» δεν οδηγεί σε αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, κάτι που φαίνεται πως δεν ισχύει για τους άνδρες. Τα αποτελέσματα της αλληλεπίδρασης παρουσιάζονται στο Σχήμα 1.

Σχήμα 1. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 1) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση φύλου – ηθικής αποσύνδεσης ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα

E5: Θα ρυθμίζεται η σχέση φύλου - στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα από το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας;

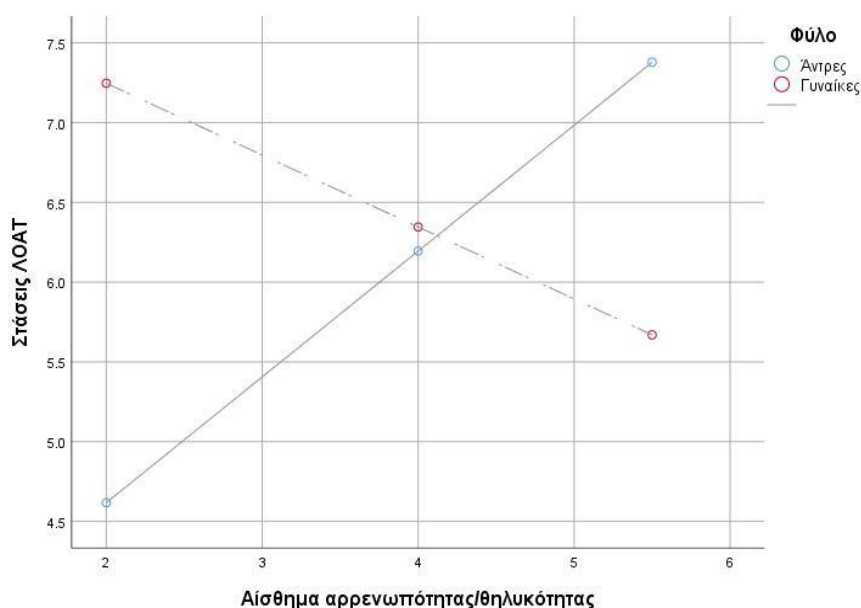
Πραγματοποιήθηκε ανάλυση ρύθμισης με την χρήση του PROCESS (Model 1) (Hayes, 2018), για να διερευνηθεί αν η σχέση φύλου (άνδρες = 0, γυναίκες = 1) και στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα ρυθμίζεται από το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας (κλίμακα TMF).

Συγκεκριμένα, το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 72.0731$, $p < .001$, $R^2 = .26$. Παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ ανεξάρτητης και ρυθμιστικής μεταβλητής, $b = -1.23$, $se = .10$, $t = -11.68$, $p < .001$, $CI [-1.5, -1.03]$.

Ξανά, με την τεχνική των Johnson – Neyman, εντοπίστηκαν δύο περιοχές σημαντικότητας για τις τιμές του ρυθμιστή ($W < 3.86$ και $W > 4.39$). Όταν το σκορ της ρυθμιστικής μεταβλητής είναι κάτω από το 3.86 (δηλαδή πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, το 47,7% του δείγματος), τότε η επίδραση του φύλου ήταν στατιστικά σημαντική. Για $W = 2$, η επίδραση ήταν $b = 2.63$, $se = .26$, $t = 9.97$, $p < .001$, $CI [2.11, 3.14]$. Δηλαδή ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες που αναφέρουν υψηλά επίπεδα αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας, οι άνδρες τηρούν πιο αρνητικές στάσεις.

Όταν όμως το σκορ στην κλίμακα αρρενωπότητας/θηλυκότητας ήταν πάνω από 4.39 (το 40,8% του δείγματος), τότε η επίδραση του φύλου είχε το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα. Για $W = 5.5$, η επίδραση ήταν $b = -1.71$, $se = .23$, $t = -7.38$, $p < .001$, $CI [-2.16, -1.25]$. Δηλαδή για υψηλό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, οι άνδρες τηρούσαν πιο θετικές στάσεις. Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε στο γεγονός πως όταν το σκορ στην κλίμακα αρρενωπότητας/θηλυκότητας κυμαινόταν από 3.86 – 4.39 (δηλαδή σκόρ που δηλώνουν μια ουδετερότητα ως προς το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας) τότε δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική επίδραση του φύλου, $b = .15$, $se = .16$, $t = .92$, $p = .3572$, $CI [-.17, .47]$. Τα αποτελέσματα της αλληλεπίδρασης παρουσιάζονται στο Σχήμα 2.

Σχήμα 2. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 1) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση φύλου – αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα

Ε6: Αποτελούν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας διαμεσολαβητικές μεταβλητές στην σχέση φύλου – εξατομικευμένης διάστασης ΗΘ;

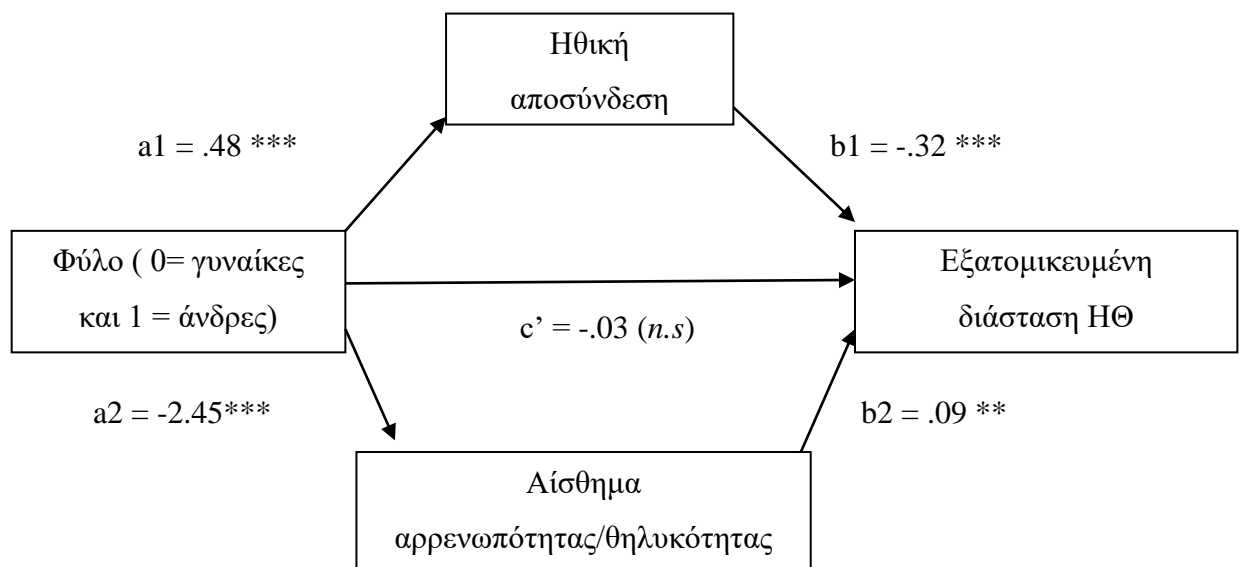
Για τον έλεγχο του ερευνητικού ερωτήματος πραγματοποιήθηκε ανάλυση παράλληλης διαμεσολάβησης με την χρήση του PROCESS (Model 4) (Hayes, 2018). Σκοπός ήταν να διερευνηθεί αν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας αποτελούν τους «μηχανισμούς» μέσω των οποίων εξηγείται η επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (φύλο, όπου 0 = γυναίκες και 1 = άνδρες) στην εξαρτημένη (εξατομικευμένη διάσταση ΗΘ). Από την ανάλυση προκύπτουν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα.

Συγκεκριμένα, το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 55.6623$, $p < .001$, $R^2 = .21$. Δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική άμεση επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη, $b = -.03$, $se = .09$, $t = -.41$, $p = .6801$, $CI [-.21, .14]$. Παρόλα αυτά, υπήρξε έμμεση επίδραση της ανεξάρτητης προς την εξαρτημένη μεταβλητή διαμέσου και των δύο διαμεσολαβητικών μεταβλητών. Συγκεκριμένα, μέσω της ηθικής αποσύνδεσης η έμμεση επίδραση ήταν στατιστικά

σημαντική, $b = -.15$, $se = .03$, $CI [-.23, -.09]$. Μέσω του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας η έμμεση επίδραση προς την εξαρτημένη μεταβλητή ήταν ακόμα μεγαλύτερη, $b = -.22$, $se = .09$, $CI [-.40, -.04]$. Επομένως, οι άνδρες αναφέρουν υψηλότερη ηθική αποσύνδεση και έτσι υιοθετούν λιγότερο την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ σε σχέση με τις γυναίκες. Παρομοίως, οι άνδρες αναφέρουν πιο υψηλό αίσθημα αρρενωπότητας και έτσι υιοθετούν λιγότερο την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ σε σχέση με τις γυναίκες.

Υπάρχει λοιπόν πλήρης διαμεσολάβηση στη σχέση «φύλου - εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ», μέσω της ηθικής αποσύνδεσης και του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Η ανάλυση της παράλληλης διαμεσολάβησης απεικονίζεται στο Σχήμα 3.

Σχήμα 3. Διάγραμμα διαδρομών της παράλληλης διαμεσολάβησης (PROCESS, Model 4) που απεικονίζει την επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή.

Σημείωση: Έμμεση επίδραση I = $a1 * b1$. Έμμεση επίδραση II = $a2 * b2$.

Σημείωση II: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

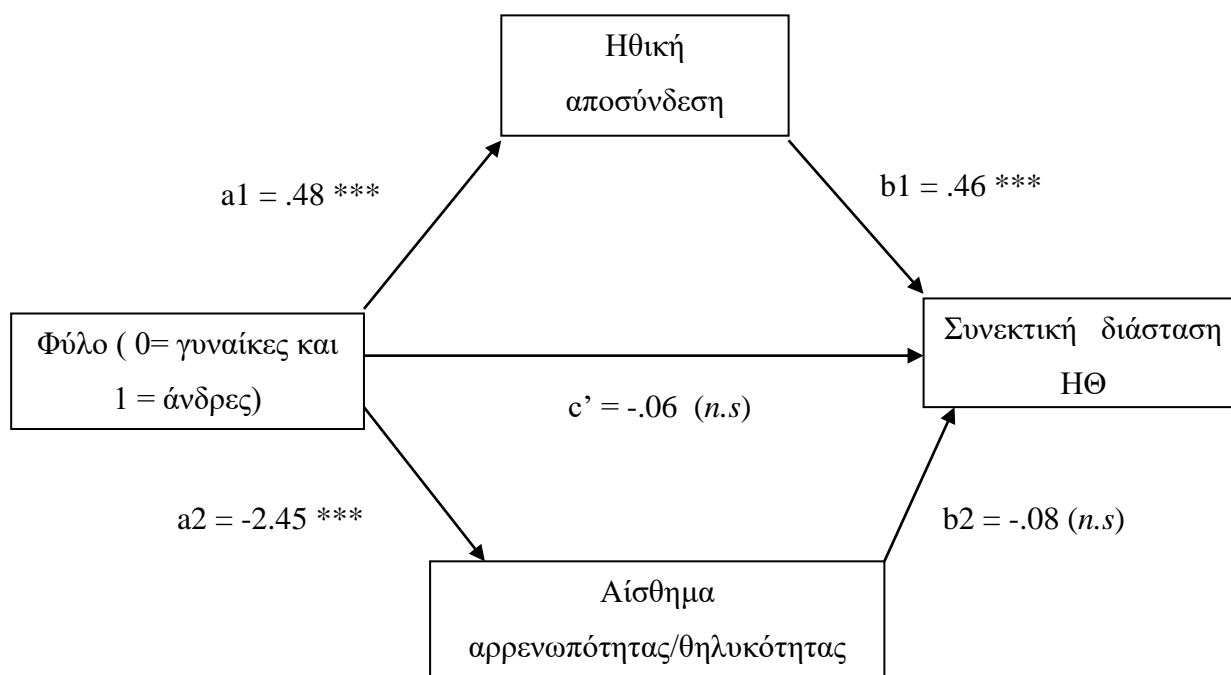
E7: Αποτελούν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας διαμεσολαβητικές μεταβλητές στην σχέση φύλου – συνεκτικής διάστασης ΗΘ;

Πραγματοποιήθηκε και για αυτό το ερευνητικό ερώτημα ανάλυση παράλληλης διαμεσολάβησης με την χρήση του PROCESS (Model 4) (Hayes, 2018). Σκοπός ήταν να διερευνηθεί αν η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας αποτελούν και εδώ τους «μηχανισμούς» μέσω των οποίων εξηγείται η επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (φύλο, όπου 0 = γυναίκες και 1 = άνδρες) στην εξαρτημένη (συνεκτική διάσταση ΗΘ). Από την ανάλυση μέσω του PROCESS προκύπτουν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα.

Συγκεκριμένα, το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 43.4375$, $p < .001$, $R^2 = .17$. Ούτε εδώ παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική άμεση επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη, $b = -.06$, $se = .12$, $t = -.47$, $p = .6344$, $CI [-.31, .18]$. Υπήρξε όμως έμμεση επίδραση της ανεξάρτητης προς την εξαρτημένη μεταβλητή. Συγκεκριμένα, μόνο μέσω της ηθικής αποσύνδεσης η έμμεση επίδραση ήταν στατιστικά σημαντική, $b = .22$, $se = .03$, $CI [.15, .30]$. Διαμέσου του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας η έμμεση επίδραση προς την εξαρτημένη μεταβλητή δεν ήταν ($b = .19$, $se = .11$, $CI [-.03, .43]$). Επομένως, οι άνδρες αναφέρουν πιο υψηλή ηθική αποσύνδεση και μέσω αυτής υιοθετούν περισσότερο την συνεκτική διάσταση των ΗΘ σε σχέση με τις γυναίκες.

Υπάρχει λοιπόν πλήρης διαμεσολάβηση στη σχέση «φύλου - συνεκτικής διάσταση των ΗΘ», μόνο μέσω της ηθικής αποσύνδεσης. Η ανάλυση της παράλληλης διαμεσολάβησης απεικονίζεται στο Σχήμα 4.

Σχήμα 4. Διάγραμμα διαδρομών της παράλληλης διαμεσολάβησης (PROCESS, Model 4) που απεικονίζει την επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή.

Σημείωση: Έμμεση επίδραση I = $a1*b1$. Έμμεση επίδραση II = $a2*b2$.
 Σημείωση II: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

E8: Θα διαμεσολαβείται η επίδραση του φύλου προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα από τις δύο διαστάσεις των ΗΘ, αλλά με διαφορετικό τρόπο, λόγω της λειτουργίας του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως ρυθμιστικού παράγοντα;

Πραγματοποιήθηκε ανάλυση ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης με την χρήση του PROCESS (Model 7) (Hayes, 2018). Σημειώνεται πως στο Μοντέλο 7 του PROCESS η ρυθμιστική μεταβλητή επιδρά μόνο στην σχέση ανεξάρτητης και διαμεσολαβητικής, ενώ η άμεση επίδραση του φύλου στις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα παραμένει ανεξάρτητη της επίδρασης του ρυθμιστή. Υποθέσαμε πως η συνεκτική και η εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ διαμεσολαβούν την σχέση φύλου

(0 = άνδρες, 1 = γυναίκες) και στάσεων απέναντι σε ΛΟΑΤ άτομα, αλλά με διαφορετικό τρόπο για κάθε τιμή στην κλίμακα του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας το οποίο θεωρήσαμε πως επιτελεί ρόλο ρυθμιστή σε αυτήν την σχέση.

Αρχικά, έχοντας την συνεκτική διάσταση ως διαμεσολαβητή, το μοντέλο της ρύθμισης ήταν στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 61.0532, p < .001, R^2 = .23$. Υπήρξε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου και αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας, $b = .97, se = .07, t = 12.34, p < .001, CI [.81, 1.13]$. Με την τεχνική των Johnson – Neyman, εντοπίστηκαν δύο περιοχές σημαντικότητας για τις τιμές του ρυθμιστή ($W < 3.80$ και $W > 4.30$). Όταν το σκορ της ρυθμιστικής μεταβλητής είναι κάτω από το 3.80 (δηλαδή πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, το 44,9% του δείγματος), τότε οι άνδρες υιοθετούν σε μεγαλύτερο βαθμό την συνεκτική διάσταση σε σχέση με τις γυναίκες. Για $W = 2$, η επίδραση ήταν $b = -1.99, se = .19, t = -10.18, p < .001, CI [-2.38, -1.61]$.

Όταν όμως το $W > 4.30$ (δηλαδή αυτοαναφερόμενο θηλυκό αίσθημα, το 44,6% του δείγματος) έχουμε το αντίθετο αποτέλεσμα. Για $W = 5.5$, η επίδραση ήταν $b = 1.41, se = .17, t = 8.20, p < .001, CI [1.07, 1.74]$. Επομένως, για τους άνδρες όσο ανεβαίνει το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας, τόσο μειώνεται ο βαθμός υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης ΗΘ. Για τις γυναίκες συμβαίνει το αντίθετο: όσο ανεβαίνει το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας, τόσο αυξάνεται ο βαθμός υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης ΗΘ. Τέλος, όταν τα σκορ στην κλίμακα του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας κυμαίνονται προς το ουδέτερο ($W = 4$), τότε τα δύο φύλα δεν διαφέρουν ως προς τον βαθμό υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ ($b = -.04, se = .12, t = -.40, p = .6890, CI [-.29, .19]$).

Επίσης, το μοντέλο των απλών κύριων επιδράσεων προς την βασική εξαρτημένη ήταν στατιστικά σημαντικό $F(2, 605) = 339.9677, p < .001, R^2 = .52$. Οι γυναίκες τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τους άνδρες ($b = .43, se = .08, t = 5.43, p < .001, CI [.28, .59]$). Επίσης, υψηλότερα σκορ στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ οδηγούν σε πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($b = -.94, se = .03, t = -24.18, p < .001, CI [-1.02, -.86]$).

Τέλος, η ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση του μοντέλου είναι στατιστικά σημαντική, $Index = -.91$, $se = .13$, $CI [-1.17, -.66]$. Αυτό σημαίνει πως η έμμεση επίδραση του φύλου στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα μέσω της συνεκτικής διάστασης, ρυθμίζεται από το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφοροποιήσεις που προκαλούνται λόγω της υφιστάμενης αλληλεπίδρασης ανεξάρτητης – ρυθμιστικής μεταβλητής ως προς την διαμεσολαβητική μεταβλητή (Hayes, 2015), όπως αναλύθηκε πιο πάνω.

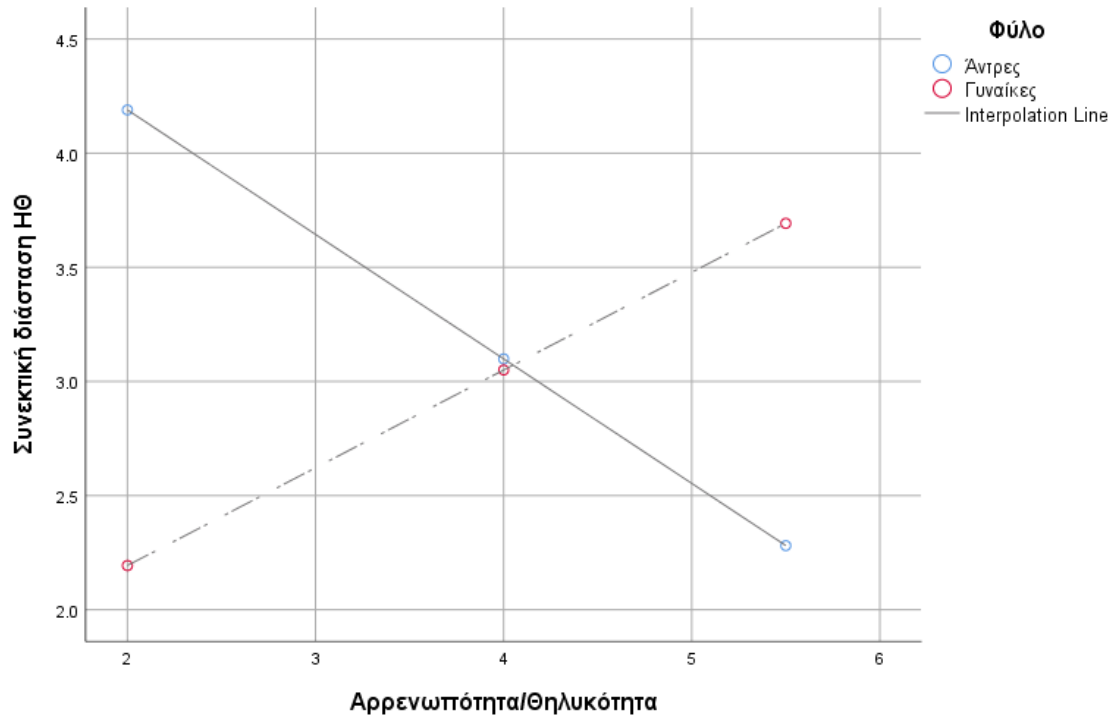
Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση ενός αρρενωπού αυτοαναφερόμενου αισθήματος ($W = 2$), υπάρχει έμμεση επίδραση του φύλου στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα μέσω της συνεκτικής διάστασης, $b = 1.87$, $se = .22$, $CI [1.47, 2.34]$. Οι γυναίκες (σε σχέση με τους άνδρες για το ίδιο αυτοαναφερόμενο αρρενωπό αίσθημα) τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ως απόρροια του μικρότερου βαθμού υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ ($b = -1.99$, $se = .19$, $t = -10.18$, $p < .001$, $CI [-2.38, -1.61]$).

Αντιστρόφως, για ένα θηλυκό αυτοαναφερόμενο αίσθημα ($W = 5.5$), η έμμεση επίδραση του φύλου μέσω της συνεκτικής διάστασης στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα είναι, $b = -1.32$, $se = .31$, $CI [-1.95, -.72]$. Αυτό σημαίνει πως οι γυναίκες (σε σχέση με τους άνδρες για το ίδιο αυτοαναφερόμενο θηλυκό αίσθημα) τηρούν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα λόγω του μεγαλύτερου βαθμού υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ ($b = 1.41$, $se = .17$, $t = 8.20$, $p < .001$, $CI [1.07, 1.74]$).

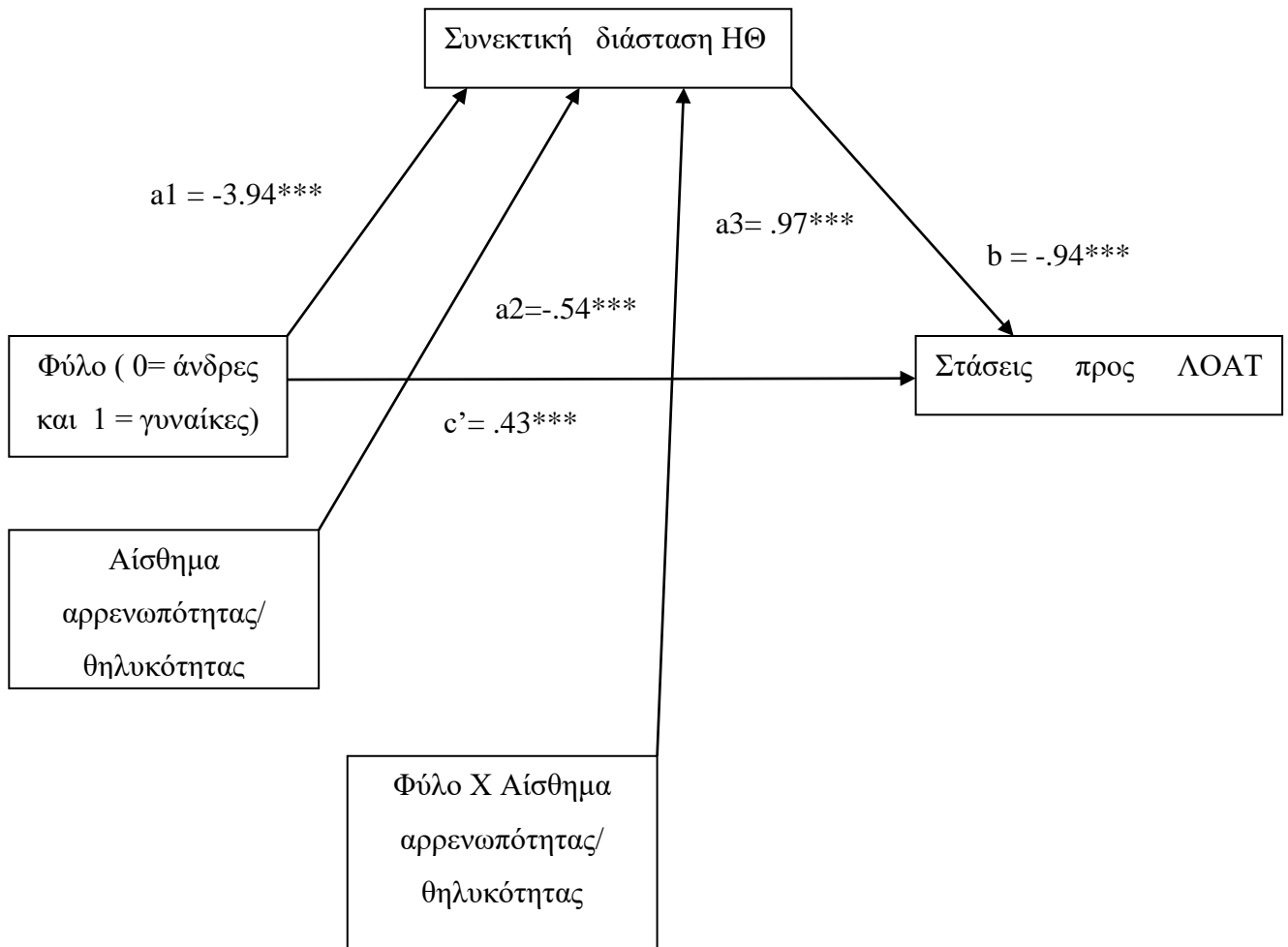
Όταν το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας είναι στο ουδέτερο ($W = 4$), τότε δεν υφίσταται έμμεση επίδραση του φύλου μέσω της συνεκτικής διάστασης στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, αφού το αποτέλεσμα είναι μη στατιστικά σημαντικό, $b = .04$, $se = .16$, $CI [-.28, .37]$.

Οι τιμές του ρυθμιστή προέκυψαν μέσω της επιλογής στο PROCESS για παράθεση των υπό όρων τιμών μέσω της τεχνικής των εκατοστημορίων (16th, 50th, 84th percentiles). Στο Σχήμα 5 απεικονίζεται η ανάλυση ρύθμισης. Το στατιστικό μοντέλο της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης απεικονίζεται στο Σχήμα 6.

Σχήμα 5. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 7) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση φύλου - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως προς την συνεκτική διάσταση ΗΘ.

Σχήμα 6. Διάγραμμα διαδρομών της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης (PROCESS, Model 7) που απεικονίζει τις κύριες επιδράσεις στην εξαρτημένη μεταβλητή και τον ρυθμιστικό ρόλο του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στη σχέση ανεξάρτητης και διαμεσολαβητικής μεταβλητής

Σημείωση: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Εν συνεχεία, χρησιμοποιήθηκε η εξατομικευμένη διάσταση ως διαμεσολαβητική μεταβλητή. Το μοντέλο της ρύθμισης ήταν στατιστικά σημαντικό $F(3, 604) = 21.1925$, $p < .001$, $R^2 = .09$. Δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου και αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας, $b = -.07$, $se = .06$, $t = -1.11$, $p = .2658$, $CI [-.19, .05]$.

Επίσης, το μοντέλο των απλών κύριων επιδράσεων προς την βασική εξαρτημένη ήταν στατιστικά σημαντικό $F(2, 605) = 86.3084$, $p < .001$, $R^2 = .22$. Παρατηρήθηκε πως οι γυναίκες τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τους άνδρες ($b = .46$, $se = .10$, $t = 4.35$, $p < .001$, $CI [.25, .67]$). Επίσης, υψηλότερα σκορ στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ οδηγούν σε πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($b = .74$, $se = .06$, $t = 10.73$, $p < .001$, $CI [.60, .87]$).

Όμως, η ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση του μοντέλου δεν ήταν στατιστικά σημαντική, $Index = -.05$, $se = .05$, $CI [-1.16, .04]$. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί πως το φύλο επιδρά έμμεσα στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα μέσω της εξατομικευμένης διάστασης, η οποία θα ρυθμίζεται με κάποιο τρόπο από το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας.

E9: Θα διαμεσολαβείται η επίδραση των δύο διαστάσεων των ΗΘ προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα από την ηθική αποσύνδεση, αλλά με διαφορετικό τρόπο λόγω της λειτουργίας του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως ρυθμιστικό παράγοντα;

Για το ερευνητικό ερώτημα πραγματοποιήθηκε ανάλυση ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης με την χρήση του PROCESS (Model 14) (Hayes, 2018). Σημειώνεται πως εδώ η ρυθμιστική μεταβλητή (αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας) επιδρά μόνο στην σχέση της διαμεσολαβητικής μεταβλητής (ηθική αποσύνδεση) – εξαρτημένης μεταβλητής (στάσεις προς ΛΟΑΤ άτομα).

Αρχικά, χρησιμοποιώντας την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ ως ανεξάρτητη, το μοντέλο της ρύθμισης και των απλών επιδράσεων ήταν στατιστικά σημαντικό $F(4, 603) = 65.4542, p < .001, R^2 = .30$. Η εξατομικευμένη διάσταση είχε στατιστικά σημαντική άμεση επίδραση στις στάσεις προς ΛΟΑΤ άτομα, $b = .48, se = .07, t = 6.72, p < .001, CI [.34, .62]$. Η ηθική αποσύνδεση είχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στις στάσεις, $b = -.99, se = .14, t = -7.07, p < .001, CI [-1.26, -.71]$. Το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας είχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στις στάσεις, $b = -.21, se = .08, t = -2.63, p = .0087, CI [-.38, -.05]$. Η αλληλεπίδραση ηθικής αποσύνδεσης και αισθήματος αρρενωπότητας ήταν επίσης στατιστικά σημαντική, $b = .16, se = .03, t = 4.78, p < .001, CI [.09, .23]$.

Επιπλέον, με την τεχνική των Johnson – Neyman, εντοπίστηκε μια περιοχή σημαντικότητας για τις τιμές του ρυθμιστή ($W < 5.1$, το 75,8% του δείγματος). Όταν το σκορ είναι κάτω από το 5.1 (δηλαδή πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα έως μέτρια θηλυκό), τότε τα άτομα με χαμηλότερα σκορ στην ηθική αποσύνδεση τηρούν θετικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με άτομα που σκοράρουν υψηλότερα στην ηθική αποσύνδεση. Συγκεκριμένα, για $W = 2$, η επίδραση είναι $b = -.66, se = .08, t = -7.84, p < .001, CI [-.82, -.49]$ και για $W = 4$ είναι $b = -.33, se = .06, t = -5.18, p < .001, CI [-.45, -.20]$.

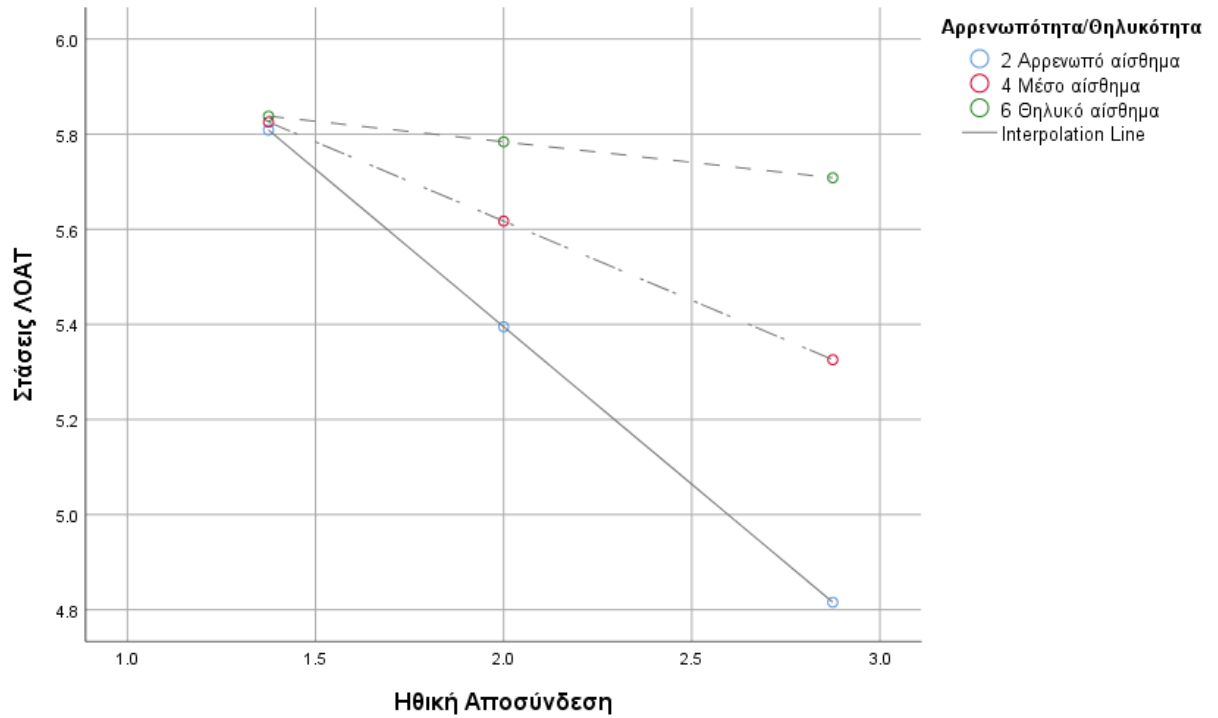

Όταν αναφέρεται θηλυκό και πολύ θηλυκό αίσθημα εαυτού ($W > 5.1$ για το 24,2% του δείγματος), η ηθική αποσύνδεση δεν είχε επίδραση στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($W = 5.5, b = -.13, se = .08, t = -1.63, p = .1022, CI [-.29, .02]$).

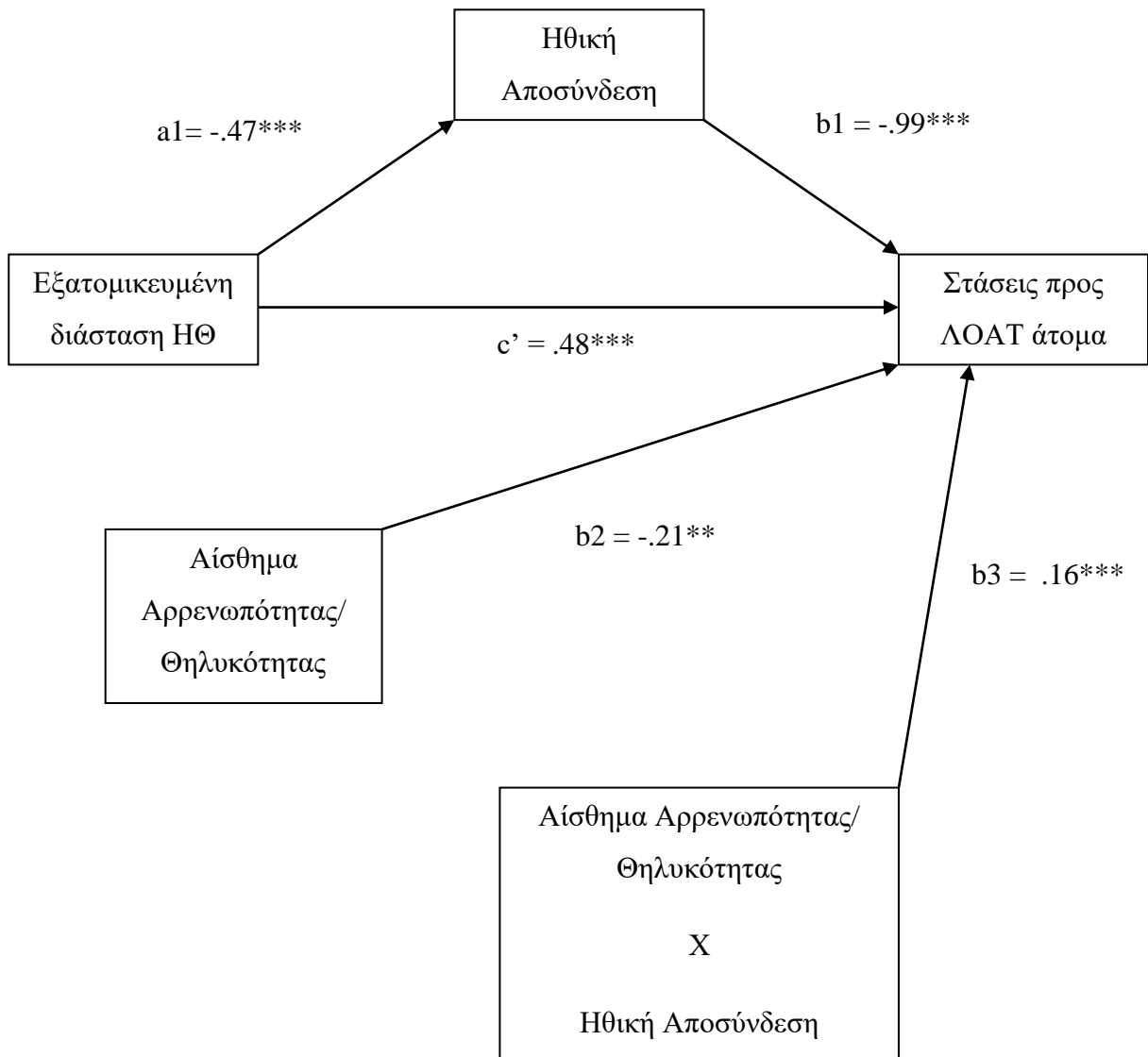
Επίσης, η ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση του μοντέλου είναι στατιστικά σημαντική, $Index = -.07, se = .02, CI [-.13, -.04]$. Αυτό σημαίνει πως η έμμεση επίδραση της εξατομικευμένης διάστασης των ΗΘ στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα διαμεσολαβείται από την ηθική αποσύνδεση, εξαιτίας της ρύθμισης του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Πιο συγκεκριμένα, η έμμεση επίδραση όταν υπάρχει ένα αρρενωπό αυτοαναφερόμενο αίσθημα ($W = 2$) είναι $b = .31, se = .05, CI [.21, .42]$. Δηλαδή, τα άτομα που υιοθετούν περισσότερο την εξατομικευμένη διάσταση θα τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, λόγω χαμηλότερης ηθικής αποσύνδεσης ($b = -.47, se = .04, t = -11.45, p < .001, CI [-.55, -.39]$), που με την σειρά τους αυτά τα χαμηλότερα επίπεδα ηθικής αποσύνδεσης θα οδηγούν σε θετικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($b = -.66, se = .08, t = -7.84, p < .001, CI [-.82, -.49]$).

Παρόμοια αποτελέσματα έμμεσης επίδρασης παρατηρούνται και για τις υπόλοιπες τιμές μέχρι το ουδέτερο ($W = 4$) αυτοαναφερόμενο αίσθημα, $b = .15, se = .03, CI [.07, .22]$, ενώ πάνω από την τιμή αυτή (δηλαδή όταν το αυτοαναφερόμενο αίσθημα είναι από μέτρια θηλυκό ως πολύ θηλυκό), δεν υπάρχει ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση ($b = .04, se = .05, CI [-.10, .13]$). Στο Σχήμα 7 φαίνεται η ανάλυση της ρύθμισης και στο Σχήμα 8 το στατιστικό μοντέλο.

Σχήμα 7. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 14) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση ηθικής αποσύνδεσης - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα.

Σχήμα 8. Διάγραμμα διαδρομών της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης (PROCESS, Model 14) που απεικονίζει τις κύριες επιδράσεις στην εξαρτημένη μεταβλητή και τον ρυθμιστικό ρόλο του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στη σχέση διαμεσολαβητικής μεταβλητής – εξαρτημένης μεταβλητής.

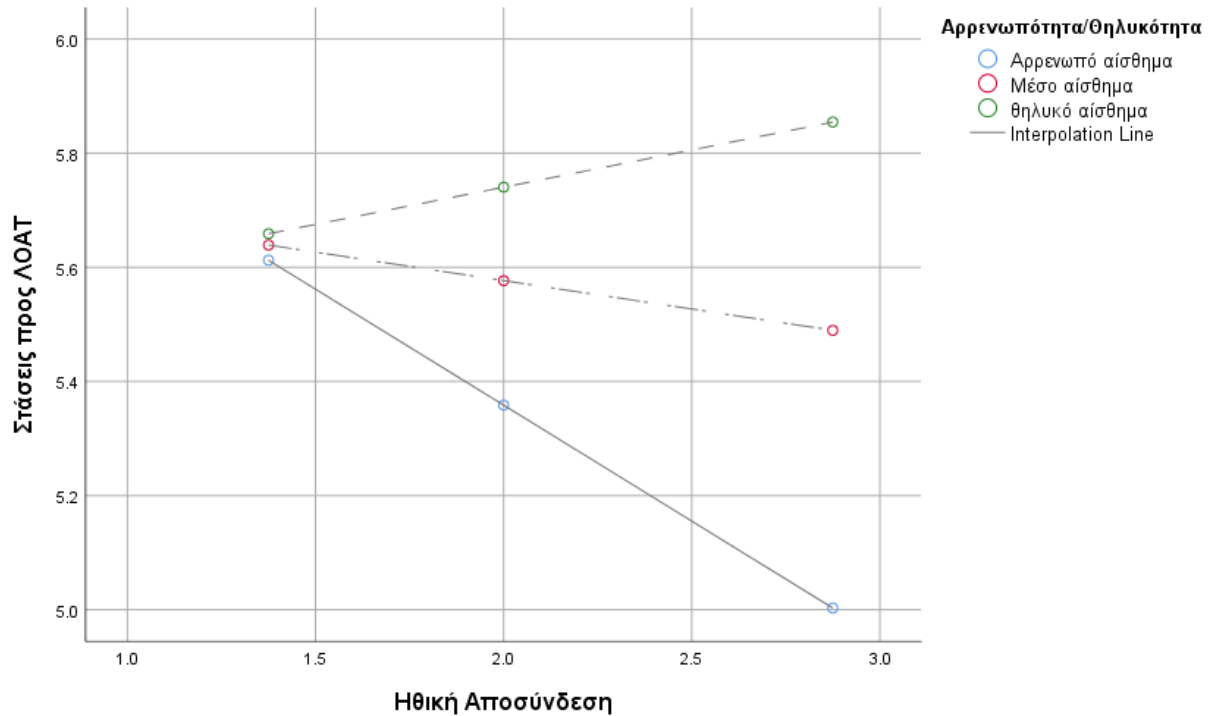
Σημείωση: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Έπειτα, χρησιμοποιώντας την συνεκτική διάσταση των ΗΘ ως ανεξάρτητη, το μοντέλο της ρύθμισης και των απλών επιδράσεων ήταν στατιστικά σημαντικό $F(4, 603) = 197.7470$, $p < .001$, $R^2 = .56$. Η συνεκτική διάσταση είχε στατιστικά σημαντική άμεση αρνητική επίδραση στις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα, $b = -.85$, $se = .04$, $t = -21.02$, $p < .001$, $CI [-.93, -.77]$. Η ηθική αποσύνδεση είχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στις στάσεις, $b = -.71$, $se = .10$, $t = -6.61$, $p < .001$, $CI [-.92, -.50]$. Το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας είχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στις στάσεις, $b = -.19$, $se = .06$, $t = -3.03$, $p = .0025$, $CI [-.32, -.06]$. Η αλληλεπίδραση ηθικής αποσύνδεσης και αισθήματος αρρενωπότητας ήταν επίσης στατιστικά σημαντική, $b = .15$, $se = .02$, $t = 5.73$, $p < .001$, $CI [.10, .20]$. Με την τεχνική των Johnson – Neyman, εντοπίστηκαν δύο περιοχές σημαντικότητας για τις τιμές του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος ($W < 3.9$ και $W > 5.58$).

Όταν το σκορ εκεί ήταν κάτω από το 3.9 (δηλαδή πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, το 47,7% του δείγματος), τότε η ηθική αποσύνδεση είχε στατιστικά σημαντική επίδραση στις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα. Συγκεκριμένα, για $W = 2$, τα άτομα με μικρότερη ηθική αποσύνδεση τηρούν θετικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με άτομα που αναφέρουν υψηλότερη στην ηθική αποσύνδεση ($b = -.40$, $se = .06$, $t = -6.23$, $p < .001$, $CI [-.53, -.27]$). Για μέσο ($W = 4$, $b = -.09$, $se = .05$, $t = -1.95$, $p = .0516$, $CI [-.19, .00]$) και θηλυκό αίσθημα ($W = 5.5$, $b = .13$, $se = .07$, $t = 1.82$, $p = .0692$, $CI [-.01, .27]$) δεν υπήρχε ρύθμιση.

Για τιμές $W > 5.58$ (14,6% του δείγματος), δηλαδή πάνω από το 84^ο εκατοστημόριο, η τεχνική Johnson – Neyman έδειξε ότι υπάρχει ξανά ρύθμιση και μάλιστα με αντίθετα αποτελέσματα ($b = .17$, $se = .07$, $t = 2.28$, $p = .0234$, $CI [.02, .32]$). Σε αυτά τα άτομα με υψηλό θηλυκό αίσθημα, όσοι-ες αναφέρουν υψηλότερη ηθική αποσύνδεση θα τηρούν και θετικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα έναντι όσων αναφέρουν χαμηλότερη ηθική αποσύνδεση. Στο Σχήμα 9 φαίνεται το αποτέλεσμα της ρύθμισης.

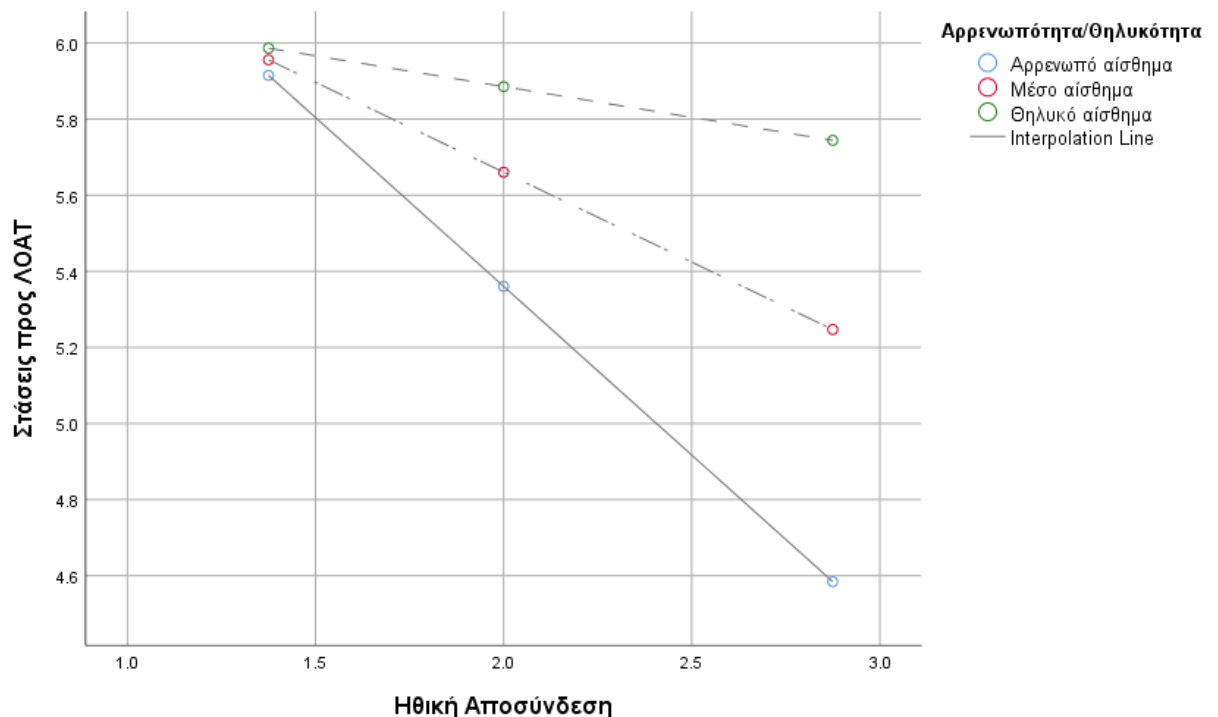
Σχήμα 9. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 14) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση ηθικής αποσύνδεσης - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα.

Αυτό το αποτέλεσμα ρύθμισης ήταν μη αναμενόμενο και ασύμβατο με την εμπειρική πραγματικότητα και την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Επομένως, κρίθηκε σκόπιμη μια περαιτέρω διερεύνηση. Επιλέχθηκε η διεξαγωγή ανάλυσης απλής ρύθμισης (Model 1, PROCESS) ώστε να εξεταστεί η σχέση αλληλεπίδρασης της ηθικής αποσύνδεσης (ανεξάρτητη μεταβλητή) – αυτοαναφερόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας (ρυθμιστική μεταβλητή) ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα (εξαρτημένη μεταβλητή). Τα αποτελέσματα φανέρωσαν στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση ανεξάρτητης και ρυθμιστικής μεταβλητής, $b = .20$, $se = .03$, $t = 5.91$, $p < .001$, $CI [.13, .27]$. Με την τεχνική των Johnson – Neyman εντοπίστηκε μια περιοχή σημαντικότητας ($W < 5.4$, το 81,9% του δείγματος). Κάτω από αυτή την τιμή (δηλαδή για αναφερόμενο αρρενωπό έως μέτρια θηλυκό αίσθημα) υπήρχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση της ηθικής αποσύνδεσης στις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα ($b = -.22$, $se = .08$, $t = -2.63$, $p = .0085$, $CI [-.39, -.05]$). Ανάμεσα σε αυτά τα άτομα, όσοι-ες ανέφεραν χαμηλότερη ηθική αποσύνδεση,

τηρούσαν θετικότερες στάσεις για την ΛΟΑΤ κοινότητα σε σχέση με τα άτομα που ανέφεραν υψηλότερη ηθική αποσύνδεση. Για τιμές $W > 5.4$ (θηλυκό έως πολύ θηλυκό αυτοαναφερόμενο αίσθημα), δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική επίδραση που να οφείλεται στις διαφορετικές τιμές της ηθικής αποσύνδεσης. Άτομα με υψηλό θηλυκό αυτοαναφερόμενο αίσθημα και υψηλό βαθμό ηθικής αποσύνδεσης συνέχιζαν να τηρούν θετικότερες στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, αλλά και πιο αρνητικές σε σχέση με άτομα που ανέφεραν χαμηλότερο βαθμό ηθικής αποσύνδεσης για το ίδιο υψηλό θηλυκό αίσθημα. Στο Σχήμα 10 φαίνεται το αποτέλεσμα αυτής της ρύθμισης.

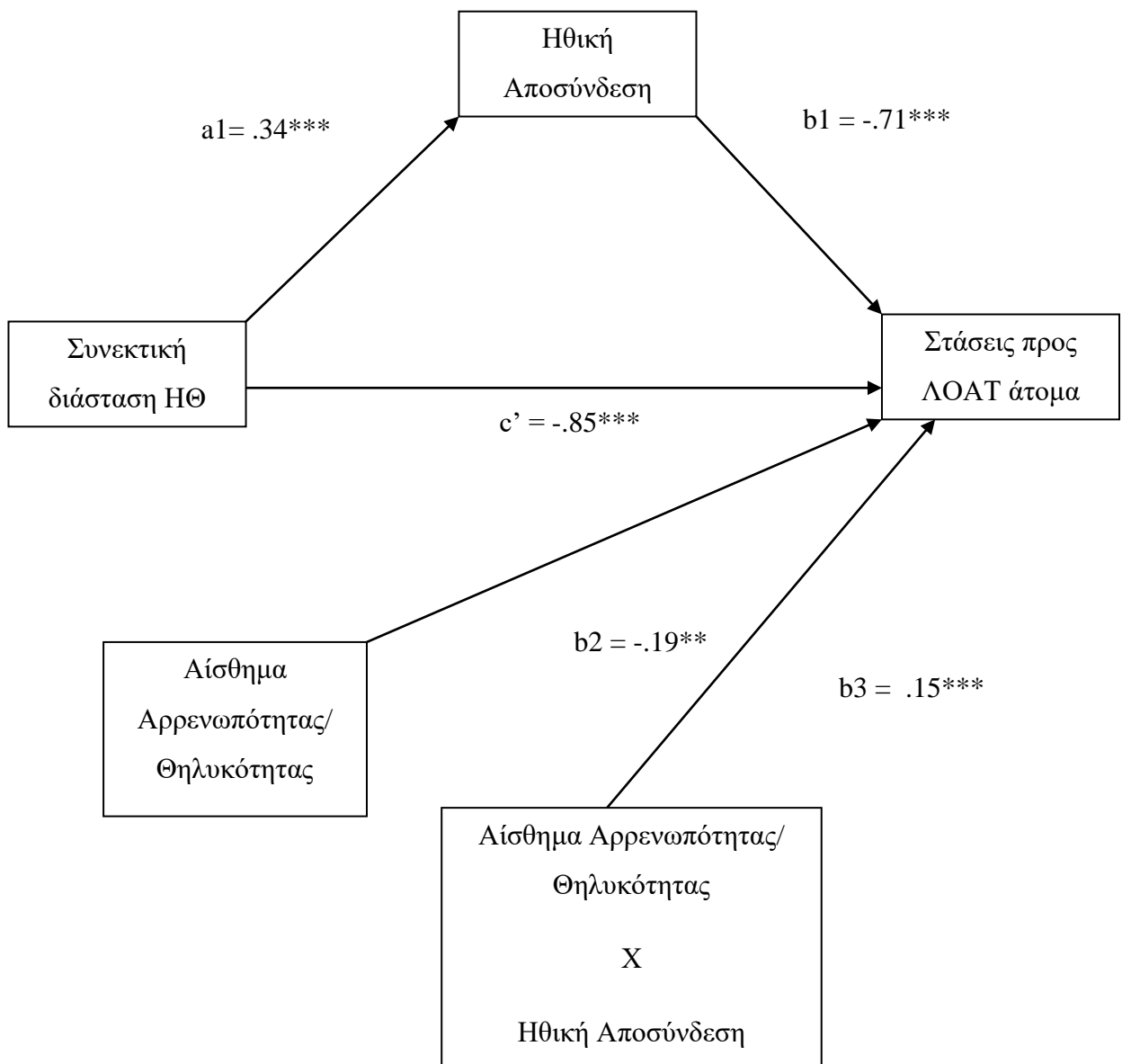
Σχήμα 10. Ανάλυση ρύθμισης μέσω PROCESS (Model 1) που απεικονίζει την αλληλεπίδραση ηθικής αποσύνδεσης - αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας ως προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα.

Συνεχίζοντας στο κυρίως ερώτημα, η ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση του μοντέλου είναι στατιστικά σημαντική, $Index = .05$, $se = .01$, $CI [.02 , .07]$. Αυτό σημαίνει πως η έμμεση επίδραση της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα διαμεσολαβείται από την ηθική αποσύνδεση, εξαιτίας της επίδρασης του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Παρ' όλα αυτά, η ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση δεν ίσχυε για όλα τα επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, η έμμεση επίδραση όταν υπάρχει ένα αρρενωπό αυτοαναφερόμενο αίσθημα ($W = 2$) είναι $b = -.13$, $se = .02$, $CI [-.19 , -.08]$. Δηλαδή τα άτομα που υιοθετούν περισσότερο την συνεκτική διάσταση θα τηρούν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, ως αποτέλεσμα υψηλότερων επιπέδων ηθικής αποσύνδεσης ($b = .34$, $se = .03$, $t = 11.09$, $p < .001$, $CI [.28 , .40]$) και τα οποία υψηλότερα σκορ οδηγούν εν συνεχεία σε πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα ($b = -.40$, $se = .06$, $t = -6.23$, $p < .001$, $CI [-.53 , -.27]$).

Για ένα μέσο ($W = 4$) και για ένα πιο θηλυκό ($W = 5.5$) αυτοαναφερόμενο αίσθημα όμως, δεν υπήρξε ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση, όπως φάνηκε από τα διαστήματα εμπιστοσύνης των έμμεσων επιδράσεων. Για μέσο αίσθημα, το αποτέλεσμα της έμμεσης επίδρασης ήταν $b = -.03$, $se = .02$, $CI [-.07 , .00]$ και για θηλυκό ήταν $b = .04$, $se = .03$, $CI [-.02 , .09]$. Στο Σχήμα 9 φαίνεται η ανάλυση της ρύθμισης για το μοντέλο της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης και στο Σχήμα 11 το στατιστικό μοντέλο.

Σχήμα 11. Διάγραμμα διαδρομών της ρυθμιζόμενης διαμεσολάβησης (PROCESS, Model 14) που απεικονίζει τις κύριες επιδράσεις στην εξαρτημένη μεταβλητή και τον ρυθμιστικό ρόλο του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας στη σχέση διαμεσολαβητικής μεταβλητής – εξαρτημένης μεταβλητής.

Σημείωση: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Αρχικά, από το δείγμα της έρευνας φαίνεται πως οι στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα είναι γενικώς θετικές, αν και οι άνδρες τηρούν πιο αρνητικές στάσεις σε σχέση με τις γυναίκες. Επομένως, τα ευρήματα συμφωνούν με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, τόσο στο ότι υπάρχει μια θετική μετατόπιση στάσεων προς την ΛΟΑΤ κοινότητα, αλλά και στο ότι τα αποτελέσματα αυτά είναι παρόμοια με αυτά άλλων ερευνών που μετρούσαν στάσεις προς ομοφυλόφιλα άτομα (Flores, 2015; Kuypers et al., 2013).

Επίσης φάνηκε πως υπάρχει συσχέτιση μεταξύ πολιτικής τοποθέτησης και στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα, με εκείνους που τοποθετούν τον εαυτό τους πιο «αριστερά», να τηρούν πιο θετικές στάσεις, έναντι όσων τοποθετούν τον εαυτό τους πιο «δεξιά» στην κλίμακα παρούσας πολιτικής τοποθέτησης. Το υψηλό ακαδημαϊκό επίπεδο σχετίστηκε με πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Παράλληλα, υπήρξε αρνητική συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας και των στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Όλα τα ανωτέρω ευρήματα είναι σε συμφωνία με την υπάρχουσα διεθνή βιβλιογραφία (Gerhards, 2010; Graham et al., 2013; Lewis et al., 2017; Norton & Herek, 2013; Papadaki et al., 2015).

Όσον αφορά τις ερευνητικές υποθέσεις, επιβεβαιώθηκαν συνολικά και οι δύο. Τα άτομα που υιοθετούν περισσότερο την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ καθώς και άτομα που ανέφεραν αυτοαντιλαμβανόμενο υψηλό αίσθημα θηλυκότητας τηρούσαν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Αντιστρόφως, τα άτομα με υψηλά σκορ στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ, το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας και την τάση για ηθική αποσύνδεση τηρούσαν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Τέλος, φάνηκε πως υψηλά σκορ στην ηθική αποσύνδεση σχετίζονταν με υψηλά σκορ συνεκτική διάσταση των ΗΘ και χαμηλά σκορ στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ.

Από τα αποτελέσματα των ερευνητικών ερωτημάτων φάνηκε αρχικά πως οι δύο διαστάσεις των ΗΘ αποτελούν τους ισχυρότερους προβλεπτικούς παράγοντες στάσεων προς τα ΛΟΑΤ άτομα, με την συνεκτική διάσταση να αποτελεί τον ισχυρότερο. Το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας επίσης προέβλεπε την τάση των στάσεων, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Στον αντίποδα, η ηθική αποσύνδεση δεν φάνηκε ότι αποτελεί παράγοντα πρόβλεψης των στάσεων. Φαίνεται από τα

αποτελέσματα πως ο τρόπος με τον οποίο προβαίνει κάποιος σε ηθικές κρίσεις αντανακλά σε σημαντικό βαθμό και τις απόψεις του για τον πληθυσμό της ΛΟΑΤ κοινότητας και μάλιστα σε καθοριστικό βαθμό σε σχέση με τις υπόλοιπες μεταβλητές.

Επίσης, υψηλότερα σκορ στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ σχετίζονταν με υψηλότερα σκορ αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας. Αντιθέτως, υψηλότερα σκορ στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ σχετίζονταν με υψηλότερα σκορ αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος θηλυκότητας. Αυτά τα δύο ευρήματα μπορούν να εξηγηθούν έχοντας ως βάση την μελέτη της ηθικής ως έννοια, όπου αναφέρεται ότι εξελικτικά στοιχεία ηθικής που απαντώνται ευρέως σε πολλούς πολιτισμούς είναι η δικαιοσύνη, η φροντίδα, η προστασία, ο αλτρουισμός και η ενσυναίσθηση (Shweder et al., 1997; Turiel, 1983). Τα προαναφερόμενα εμπεριέχονται εννοιολογικά και στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ, η οποία ακολούθως συσχετίστηκε θετικά με το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας. Στερεοτυπικά, η θηλυκότητα εμπεριέχει στα στοιχεία της έννοιες όπως η ενσυναίσθηση και η φροντίδα (Adler, 1997; Bem, 1974; Hofstede, 2001; Jackson & Schuler, 1995; Spence et al., 1975). Από την άλλη, στοιχεία της ηθικής που έχουν επιπροσθέτως καταγραφεί σε παγκόσμια κλίμακα και περιλαμβάνουν έννοιες όπως πίστη στην ομάδα, σεβασμός, υπακοή, εξουσία, αρχηγικότητα, θρησκευτικότητα-αγνότητα, αποτελούν δομικά στοιχεία της σημερινής συνεκτικής διάστασης των ΗΘ (Shweder et al., 1997; Graham et al., 2011). Η τάση για αρχηγικότητα, κυριαρχία και εξουσία αποτελούν στερεοτυπικά στοιχεία της αρρενωπότητας (Ashmore et al., 1986; Bem, 1974; Hofstede, 2001; Spence et al., 1975), επομένως και η ακόλουθη θετική συσχέτιση τους θεωρείται αναμενόμενη.

Ένα ακόμα εύρημα αφορά την σχέση μεταξύ ηθικής αποσύνδεσης και αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Φάνηκε πως υψηλότερα επίπεδα ηθικής αποσύνδεσης σχετίστηκαν με πιο υψηλά αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας, ενώ πιο χαμηλά σκορ στην ηθική αποσύνδεση σχετίστηκαν με πιο υψηλά αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν πως τα στοιχεία που συναποτελούν την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα ως αυτοαναφερόμενα αισθήματα διαφέρουν δομικά, καθώς σχετίζονται με διαφορετικό τρόπο με την έννοια της ηθικής αποσύνδεσης. Ένα ατομικό προφίλ ανταγωνιστικότητας και τάσης για επιβολή εξουσίας συσχετίζεται θετικά με την

ηθική αποσύνδεση, η οποία χρησιμοποιείται όταν πρόκειται να ‘δικαιολογηθεί’ μια ανήθικη ή ηθικά διφορούμενη πράξη.

Μέσα από τις αναλύσεις ρύθμισης φάνηκε επίσης πως η σχέση φύλου και στάσεων απέναντι στα ΛΟΑΤ άτομα ήταν σημαντική μόνο για τους συμμετέχοντες με υψηλή ηθική αποσύνδεση. Οι άνδρες είχαν πιο αρνητικές στάσεις σε σχέση με τις γυναίκες, δηλαδή για τους μεν άνδρες το να «αποσυνδέονται ηθικά» οδηγεί σε πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, ενώ για τις γυναίκες το να «αποσυνδέονται ηθικά» δεν έχει το ίδιο αρνητικό αποτέλεσμα.

Μια ακόμα ανάλυση με ενδιαφέροντα αποτελέσματα ανέδειξε τον ρόλο που επιτελεί το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας για τα δύο φύλα ως προς τις στάσεις τους για τα ΛΟΑΤ άτομα. Είδαμε πως όταν τα άτομα αναφέρουν ένα υψηλό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας, τότε ανάμεσα σε αυτά τα άτομα οι άνδρες τηρούν πιο αρνητικές στάσεις, ενώ ανάμεσα στα άτομα που αναφέρουν ένα υψηλό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα θηλυκότητας, οι γυναίκες τηρούν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τους άνδρες. Στην ίδια ανάλυση ενδιαφέρον ήταν και το γεγονός πως για τα άτομα που ανέφεραν ουδετερότητα (μεσότητα) ως προς το αντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς τις στάσεις τους για τα ΛΟΑΤ άτομα λόγω του φύλου τους. Μια ερμηνεία για τα ανωτέρω αποτελέσματα είναι πως όταν οι γυναίκες υιοθετούν ένα παραδοσιακό αίσθημα της θηλυκότητας τους και οι άνδρες ομοίως ένα παραδοσιακό αίσθημα της αρρενωπότητας τους, τείνουν να γίνονται πιο συντηρητικοί (όπως φαίνεται και από τον έλεγχο του ερευνητικού ερωτήματος E8), με τον συντηρητισμό αυτό να έχει αντίκτυπο και ως προς τις απόψεις τους για τα ΛΟΑΤ άτομα (Moreno et al., 2015). Συνολικά και για τις δύο ανωτέρω αναλύσεις ρύθμισης, γίνεται φανερό πως το φύλο μεμονωμένα δεν «εξηγεί» επαρκώς τον λόγο για τον οποίο σε τόσες έρευνες οι άνδρες φαίνεται πως τηρούν πιο αρνητικές στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα σε σχέση με τις γυναίκες. Στην παρούσα έρευνα, η ηθική αποσύνδεση και το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας συνεισέφεραν σημαντικά στην διερεύνηση των υποκείμενων διαφορών σε σχέση με τα δύο φύλα.

Μέσα από αναλύσεις παράλληλης διαμεσολάβησης, φάνηκε επίσης πως η ηθική αποσύνδεση και το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας – συγκριτικά –

λειτουργούν ως μηχανισμοί που επεξηγούν την σχέση φύλου – διαστάσεων των ΗΘ. Ελέγχοντας πρώτα την εξατομικευμένη διάσταση, φάνηκε πως το φύλο δεν ασκούσε άμεση επίδραση, γεγονός που «υποδεικνύει» ότι κάποιος άλλος μηχανισμός διαμεσολαβεί στη σχέση και οδηγεί σε διαφορετικά αποτελέσματα για τα δύο φύλα. Εν προκειμένω, φάνηκε μια πλήρης διαμεσολάβηση όπου οι άνδρες διαμέσου του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας και της ηθικής αποσύνδεσης (σε μικρότερο βαθμό) σκοράρουν χαμηλότερα στην εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ σε σχέση με τις γυναίκες.

Ελέγχοντας το ίδιο μοντέλο με την συνεκτική διάσταση των ΗΘ ως εξαρτημένη μεταβλητή, φάνηκε επίσης πως το φύλο δεν ασκούσε άμεση επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Μάλιστα, εδώ φάνηκε πως μόνο η ηθική αποσύνδεση λειτουργούσε ως διαμεσολαβητής στη σχέση φύλου – συνεκτικής διάστασης των ΗΘ, ενώ το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας δεν ασκούσε έμμεση επίδραση. Οι άνδρες διαμέσου της ηθικής αποσύνδεσης σκοράρουν υψηλότερα στην συνεκτική διάσταση σε σχέση με τις γυναίκες. Στην εξατομικευμένη διάσταση, το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας αποτελεί τον πιο «ισχυρό» μηχανισμό μέσω του οποίου άνδρες και γυναίκες διαφέρουν ως προς τις ηθικές τους κρίσεις. Το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας και η ηθική αποσύνδεση (σε μικρότερο βαθμό) επιδρούν στις έννοιες της φροντίδας και της δικαιοσύνης, ενώ για ηθικές κρίσεις με βάση την αγνότητα, την εξουσία και την ενδο-ομαδική πίστη μόνο η ηθική αποσύνδεση αποτελεί μηχανισμό εξήγησης των διαφορών για τα δύο φύλα, με βάση το παρόν δείγμα και τα διαθέσιμα δεδομένα.

Μια εξήγηση για το αποτέλεσμα αυτό είναι ότι η εξατομικευμένη διάσταση αφορά κρίσεις με βάση την φροντίδα και την δικαιοσύνη. Όπως έχει αναφερθεί, το αίσθημα θηλυκότητας εμπεριέχει έννοιες όπως το ενδιαφέρον για τον άλλον, την ενσυναίσθηση και την αρμονία, ενώ και το αίσθημα αρρενωπότητας περιλαμβάνει χαρακτηριστικά όπως η ανταγωνιστικότητα, η ανεξαρτησία και η κυριαρχία, τα οποία σχετίζονται αρνητικά με την φροντίδα και την δικαιοσύνη. Από την άλλη, η συνεκτική διάσταση των ΗΘ αφορά κρίσεις με βάση το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζούνε οι άνθρωποι, με τις ακόλουθες κρίσεις βάσει αυτής της οπτικής να στοχεύουν πρωτίστως στην διατήρηση της κοινωνικής και ομαδικής συνοχής βάσει δομημένων κανόνων. Σε αυτό το πλαίσιο, ατομικά χαρακτηριστικά

όπως η ενσυναίσθηση, το ενδιαφέρον για άλλους ανθρώπους, η ανεξαρτησία και η ανταγωνιστικότητα δεν καθίστανται ιδιαίτερος σημαντικά.

Επιπροσθέτως, γνωρίζουμε πως οι δύο διαστάσεις των ΗΘ σχετίζονται με τις στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα (Wang et al., 2019). Ακόμα, το πόσο «αρρενωπό» ή «θηλυκό» αισθάνεται το άτομο ως αποτέλεσμα της στερεοτυπικής απεικόνισης και αποδοχής των δύο φύλων, οδηγεί σε συγκεκριμένες στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα (Bettinsoli et al., 2019; Sharma & Das, 2016). Έτσι λοιπόν επιλέχθηκε να εξεταστεί το κατά πόσο τα δύο φύλα θα διαφέρουν ως προς τις στάσεις τους για τα ΛΟΑΤ άτομα μέσω των δύο διαστάσεων των ΗΘ, αλλά με διαφορετικό τρόπο, αναλόγως των επιπέδων του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας (E8).

Για την συνεκτική διάσταση ως διαμεσολαβητή στο μοντέλο, φάνηκε πως όταν υπάρχει ένα πιο αρρενωπό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, τότε οι άνδρες σκοράρουν υψηλότερα στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ και έπειτα λόγω αυτής καταγράφονται πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Όταν όμως αναφέρεται από τα άτομα ένα πιο υψηλό θηλυκό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα, τότε οι γυναίκες σκοράρουν υψηλότερα σε σχέση με τους άνδρες στην συνεκτική διάσταση και έπειτα λόγω αυτής τηρούν και πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα σε σχέση με τους άνδρες. Όταν το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας κινείται προς το ουδέτερο, τότε το φύλο δεν επιδρά στατιστικά σημαντικά στην συνεκτική διάσταση των ΗΘ. Επομένως, τα δύο φύλα, αναλόγως του βαθμού που αναφέρουν πως νιώθουν περισσότερο αρρενωποί-ες ή θηλυκοί-ες, υιοθετούν σε διαφορετικό βαθμό την συνεκτική διάσταση των ΗΘ.

Ερμηνευτικά, μπορούμε να πούμε πως οι γυναίκες που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους με την παραδοσιακή έννοια της θηλυκότητας και οι άνδρες που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους με την παραδοσιακή έννοια της αρρενωπότητας, σκοράρουν υψηλότερα στην συνεκτική (συντηρητική) διάσταση των ΗΘ (η οποία με την σειρά της σχετίζεται αρνητικά με τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα), λόγω της αποδοχής αυτής της στερεοτυπικής θεώρησης για το φύλο τους. Σε συνάρτηση με αυτά, ένας σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας ομοφοβίας είναι και το γεγονός πως θεωρείται ότι τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα «παραβιάζουν» την παραδοσιακή έννοια των φύλων και αυτό δεν είναι ηθικά αποδεκτό (Costa & Davies, 2012). Αυτό

σχετίζεται με το γεγονός πως η συνεκτική διάσταση περιλαμβάνει στα «δομικά της στοιχεία» την έννοια της ιερότητας/αγνότητας, η οποία σχετίζεται αρνητικά με τις στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα (Wang et al., 2019).

Τα αποτελέσματα με την εξατομικευμένη διάσταση ως διαμεσολαβητή έδειξαν πως δεν υπάρχει ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση. Το φύλο καθώς και η εξατομικευμένη διάσταση επιδρούσαν θετικά στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, αλλά δεν διαπιστώθηκε πως το αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας ρυθμίζει την σχέση φύλου – εξατομικευμένης διάστασης. Για την ερμηνεία του ανωτέρω αποτελέσματος μπορούμε να πούμε πως η η φροντίδα και η δικαιοσύνη είναι αξίες που αφορούν ηθικές κρίσεις με γνώμονα τον σεβασμό της προσωπικότητας και των επιλογών άλλων ανθρώπων και έτσι φαίνεται πως επαρκούν ώστε οι άνθρωποι που κρίνουν βάσει αυτών να τηρούν και θετικές στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα, ανεξαρτήτως του βαθμού που νιώθουν πιο «αρρενωποί» ή πιο «θηλυκοί».

Στο τελευταίο ερώτημα (E9), φάνηκε πως η σχέση των δύο διαστάσεων των ΗΘ προς τις στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα διαμεσολαβούνται από την ηθική αποσύνδεση με διαφορετικό τρόπο, αναλόγως του αυτοαντιλαμβανόμενου αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Για την εξατομικευμένη διάσταση, τα άτομα που σκοράρουν υψηλότερα τηρούν θετικότερες στάσεις για τα ΛΟΑΤ άτομα, λόγω χαμηλότερων επιπέδων ηθικής αποσύνδεσης, όταν από αυτά τα άτομα αναφέρεται ένα αυτοαντιλαμβανόμενο (πολύ) αρρενωπό και μέσο αίσθημα. Όταν το αίσθημα που περιέγραψαν οι συμμετέχοντες ήταν από μέτρια θηλυκό έως πολύ θηλυκό, τότε δεν υπήρξε ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση και επομένως δεν μπορεί να υποστηριχθεί πως για αυτά τα άτομα η έμμεση επίδραση μέσω της ηθικής αποσύνδεσης ρυθμίζεται από το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Το παραπάνω αποτέλεσμα δείχνει πως το πιο θηλυκό αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα «ακυρώνει» εντελώς την επίδραση της ηθικής αποσύνδεσης στο υπό μελέτη μοντέλο και επομένως για αυτά τα άτομα δεν παρατηρείται έμμεση επίδραση στη σχέση εξατομικευμένης διάστασης – στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα. Εξάλλου, στην παρούσα έρευνα φάνηκε πως τόσο η εξατομικευμένη διάσταση όσο και ένα πιο θηλυκό αίσθημα σχετίζονται θετικά με τις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα και έτσι ο συνδυασμός και των δύο κατέστησε την συμβολή της ηθικής αποσύνδεσης μη αναγκαία.

Για την συνεκτική διάσταση ως ανεξάρτητη μεταβλητή στο ίδιο μοντέλο, υπήρξαν διαφοροποιημένα αποτελέσματα. Φάνηκε πως μόνο όταν υπήρχε ένα αρρενωπό αυτοαναφερόμενο αίσθημα υπήρχε και ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση. Ανάμεσα σε αυτά τα άτομα, όσοι-ες σκόραραν υψηλότερα στην συνεκτική διάσταση τηρούσαν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, ως αποτέλεσμα των υψηλότερων επιπέδων ηθικής αποσύνδεσης που λειτουργούσε διαμεσολαβητικά στην σχέση συνεκτικής διάστασης ΗΘ – στάσεων προς ΛΟΑΤ άτομα.

Σχολιάζοντας συνολικά τα δύο αυτά μοντέλα, φαίνονται σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι δύο διαστάσεις των ΗΘ επιδρούν στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, μέσω της ηθικής αποσύνδεσης όταν αυτή ρυθμίζεται από το αυτοαντιλαμβανόμενο αίσθημα αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Για την εξατομικευμένη διάσταση υπάρχει ρυθμιζόμενη διαμεσολάβηση ακόμα και όταν υπάρχει αρρενωπό, αλλά και μέσο αναφερόμενο αίσθημα. Μάλιστα, οι έμμεσες αυτές επιδράσεις αγγίζουν συνδυαστικά το ίδιο ποσοστό άμεσης επίδρασης που έχει η εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ στις στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Ο λόγος είναι πολυπαραγοντικός. Αφενός, η εξατομικευμένη διάσταση ασκεί μεγαλύτερη επίδραση στην ηθική αποσύνδεση σε σχέση με την συνεκτική διάσταση και αφετέρου υπάρχει μεγαλύτερο εύρος αλληλεπίδρασης μεταξύ της ηθικής αποσύνδεσης και του αισθήματος αρρενωπότητας/θηλυκότητας. Αντιθέτως, στο μοντέλο με την συνεκτική διάσταση ως ανεξάρτητη μεταβλητή, υπάρχει μεγάλη άμεση αρνητική επίδραση, η έμμεση επίδραση είναι μικρή και υπάρχει μόνο στο επίπεδο που αναφέρεται ένα αρρενωπό αίσθημα.

Εν κατακλείδι, η συνεκτική διάσταση λειτουργεί πιο άμεσα και σχεδόν ανεξάρτητα των υπολοίπων μεταβλητών στο υπό εξέταση μοντέλο. Οι συμμετέχοντες-ουσες με υψηλό βαθμό υιοθέτησης της συνεκτικής διάστασης των ΗΘ τηρούσαν πιο αρνητικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα, σχεδόν ανεξάρτητα του βαθμού ηθικής αποσύνδεσης τους και του αν νιώθουν περισσότερο «αρρενωποί-ες» ή «θηλυκοί-ες». Οι αξίες που περιγράφονται από την συνεκτική διάσταση, εστιάζουν σε συγκεκριμένους αποδεκτούς ρόλους και ταυτότητες μεταξύ των ανθρώπων, στην σημασία της παραδοσιακής οικογένειας και του θείου για μια κοινωνία (Shweder et al., 1997; Graham et al., 2011) και επομένως οι άνθρωποι που κρίνουν με βάση αυτά, φαίνεται πως έχουν μια αρκετά δομημένη στάση προς τα ΛΟΑΤ άτομα. Από την άλλη πλευρά, τα άτομα που υιοθετούν σε μεγάλο βαθμό την εξατομικευμένη

διάσταση, τηρούν πιο θετικές στάσεις προς τα ΛΟΑΤ άτομα και άμεσα αλλά και μέσω της μειωμένης ηθικής αποσύνδεσης, εστιάζοντας στην σημασία της αυτοδιάθεσης και της προσωπικής ελευθερίας (Graham et al., 2009; Graham et al., 2011).

Περιορισμοί

Λόγω των έκτακτων υγειονομικών συνθηκών, η δειγματοληψία έγινε αποκλειστικά μέσω διαδικτύου. Για τον λόγο αυτό, η χορήγηση έγινε μέσω της τεχνικής της ευκαιριακής δειγματοληψίας και της τεχνικής της χιονοστιβάδας. Τα μειονεκτήματα αυτών των δύο τεχνικών είναι πως υπάρχει μεροληψία στην επιλογή του δείγματος αφού τα άτομα ολόκληρου του πληθυσμού δεν έχουν ίσες πιθανότητες επιλογής και επομένως, δεν είναι δυνατή η γενίκευση των αποτελεσμάτων σε ολόκληρο τον πληθυσμό (Galloway, 2005). Επίσης, είναι πολύ πιθανό λόγω της αποκλειστικά ηλεκτρονικής χορήγησης, να εξηγείται και το χαμηλό ποσοστό συμμετεχόντων με ηλικία άνω των 45 ετών. Σε σχέση με το δείγμα, η έρευνα απευθυνόταν σε ετεροφυλοφιλικό πληθυσμό, όμως δεν μπορεί να διασφαλιστεί το ότι όλοι οι συμμετέχοντες είχαν ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Επίσης, η παρούσα έρευνα στηρίχθηκε αποκλειστικά σε ποσοτικά δεδομένα για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε κλίμακες αυτοαναφοράς και αυτό ενέχει πάντα τον κίνδυνο μη ειλικρινών, 'ωραιοποιημένων' ή μηχανικών απαντήσεων. Ακόμα, η παρούσα έρευνα είναι συναφειακού χαρακτήρα και επομένως μπορούν να διαπιστωθούν μόνο συσχετίσεις μεταξύ των υπό μελέτη μεταβλητών και σε καμία περίπτωση αιτιακές σχέσεις.

Όσον αφορά τις κλίμακες, μόνο οι δύο κλίμακες που αφορούσαν τις δύο διαστάσεις των ΗΘ ήταν σταθμισμένες στα ελληνικά. Για τις υπόλοιπες, προηγήθηκε μια πιλοτική έρευνα ανάμεσα σε 15 ενήλικα άτομα από τον ερευνητή, με σκοπό την γλωσσική προσαρμογή στα ελληνικά. Οι τελικοί δείκτες αξιοπιστίας κρίθηκαν από ικανοποιητικούς ως πολύ ικανοποιητικούς, όμως αυτό δεν αναιρεί το γεγονός της μη προγενέστερης στάθμισης στα ελληνικά δεδομένα.

Επιπλέον, όσον αφορά την έννοια της «αρρενωπότητας/θηλυκότητας», το κύριο ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε (κλίμακα TMF), τοποθετούσε την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα σε ένα δίπολο. Για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε να χορηγηθεί και το PAQ, το οποίο όμως είναι ερευνητικό εργαλείο που δημιουργήθηκε πριν από 50 χρόνια και παρά το γεγονός πως είναι ένα από τα δύο πιο ευρέως

χρησιμοποιούμενα εργαλεία (Choi & Jenkins, 2000) στην μελέτη της αρρενωπότητας/θηλυκότητας, είναι πλέον αρκετά παλιό. Γενικώς, η έννοια της αρρενωπότητας/θηλυκότητας είναι αρκετά περίπλοκη και πολύπλευρη, αφού στηρίζεται σε κοινωνικές και πολιτισμικές βάσεις (Stets & Burke, 2000) και πρέπει να προσεγγίζεται με ιδιαίτερη προσοχή. Στην παρούσα έρευνα αυτό φάνηκε και από το γεγονός πως ενώ σε μια ανάλυση λειτούργησε ως μηχανισμός διαμεσολάβησης για την εξατομικευμένη, αλλά όχι για την συνεκτική διάσταση των ΗΘ, σε άλλη ανάλυση λειτούργησε ως ρυθμιστικός παράγοντας για την συνεκτική αλλά όχι και για την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μελλοντικές έρευνες μπορούν να εστιάσουν σε πειραματικούς ελέγχους των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας, κυρίως χρησιμοποιώντας τις δύο διαστάσεις των ΗΘ. Πιο συγκεκριμένα, σε προγενέστερη έρευνα έχει φανεί πως οι δύο διαστάσεις των ΗΘ μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αλλαγή των πεποιθήσεων φιλελεύθερων και συντηρητικών ατόμων (Day et al., 2014). Θα είχε ενδιαφέρον αν θα μπορούσαν να επαναληφθούν παρόμοια αποτελέσματα και για τις στάσεις προς μη ετεροφυλόφιλα άτομα, καθώς αυτό θα μαρτυρούσε ακόμα ένα τρόπο αλλαγής απόψεων γύρω από ένα θέμα που είναι πάντα επίκαιρο, κυρίως διαμέσου των διακρίσεων που συνεχίζουν να υφίστανται πολλοί άνθρωποι με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Επιπλέον, στο μέλλον θα μπορούσαν να μελετηθούν οι λόγοι για τους οποίους φαίνεται η συνεκτική διάσταση να παραμένει σχετικά ανεξάρτητη της συνεισφοράς παραγόντων όπως η ηθική αποσύνδεση, σε αντιδιαστολή με την εξατομικευμένη διάσταση των ΗΘ.

Ακόμα, προτείνεται η διεξαγωγή ερευνών με ποιοτικά δεδομένα, που πιθανώς θα αναδείκνυαν ένα εναλλακτικό νόημα και μια διαφοροποιημένη ερμηνεία των παρόντων αποτελεσμάτων. Μια ποιοτική έρευνα εστιασμένη στις παρούσες θεωρητικές έννοιες που εξετάστηκαν εδώ, θα μπορούσε να επικεντρωθεί –μέσω του δεδομένου υποκειμενισμού– σε διαφορετικές οπτικές της κοινωνικής πραγματικότητας και ενδεχομένως θα βοηθούσε στην ανάδυση νοημάτων που ως τώρα δεν είχαν εντοπιστεί (Stainton-Rogers & Willig, 2008).

Τέλος, όπως αναφέρθηκε πριν, το PAQ είναι ένα ερευνητικό εργαλείο που αριθμεί πολλά χρόνια στην έρευνα, ενώ και η σύγχρονη κλίμακα TMF

‘αντιμετωπίζει’ την αρρενωπότητα/θηλυκότητα ως ένα δίπολο. Ενώ φάνηκε να υπάρχει συγχρονισμένη εγκυρότητα μεταξύ των δύο εργαλείων, δεν αναιρείται το γεγονός πως η επιστημονική κοινότητα πρέπει να προσανατολιστεί στην δημιουργία μιας νέας κλίμακας που να συμπεριλαμβάνει και άλλες πτυχές των δύο εννοιών, σε μια προσπάθεια για πιο ολιστική προσέγγιση αυτής της σύνθετης έννοιας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adler, N. (1997). *International dimensions of organizational behavior*. South-Western College Publishing.

Allen, J. J. (2016). The effects of moral disengagement and avatar identification on player experience of guilt (Doctoral Dissertation, Iowa State University).

Ashmore, R.D., Del Boca, F.K., & Wohlers, A.J. (1986) Gender stereotypes. In R.D. Ashmore, F.K. Del Boca (Eds.) *The social psychology of male-female relations*. Academic Press.

Avery, A., Chase, J., Johansson, L., Litvak, S., Montero, D., & Wydra, M. (2007). America's changing attitudes toward homosexuality, civil unions, and same-gender marriage: 1977–2004. *Social work*, 52(1), 71-79. <https://doi.org/10.1093/sw/52.1.71>

Ayoub, P.M. (2015). Contested norms in newadopter states: International determinants of LGBT rights legislation. *European Journal of International Relations*, 21(2), 293–322. <https://doi.org/10.1177/1354066114543335>

Balish, S. M., & Caron, J. (2015). Moral foundations, dilemmas, and disengagement in sport: insights from disparate cultures. *International Journal of Sport Psychology*, 46(5), 371-390. <https://doi.org/10.7352/IJSP.2015.46.371>

Bandura, A. (2015). *Moral Disengagement: How People Do Harm and Live with Themselves*. Worth.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364–374. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.2.364>

Baxter, K., Courage, C., & Caine, K. (2015). *Understanding your users: a practical guide to user research methods*. Morgan Kaufmann.

Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of consulting and clinical psychology*, 42(2), 155. <https://doi.org/10.1037/h0036215>

Bettinsoli, M. L., Suppes, A., & Napier, J. L. (2020). Predictors of attitudes toward gay men and lesbian women in 23 countries. *Social Psychological and Personality Science*, 11(5), 697-708. <https://doi.org/10.1177/1948550619887785>

Brannon, L. (2010). *Gender: Psychological Perspectives* (6th ed.). Prentice Hall.

Bridges, T., & Pascoe, C. J. (2014). Hybrid masculinities: New directions in the sociology of men and masculinities. *Sociology Compass*, 8(3), 246-258. <https://doi.org/10.1111/soc4.12134>

Bryman, A. (2004). *Social Research Methods* (2nd ed.). Oxford University Press.

Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: basic concepts, applications, and programming (2nd ed.). Routledge.

Camodeca, M., Baiocco, R., & Posa, O. (2019). Homophobic bullying and victimization among adolescents: The role of prejudice, moral disengagement, and sexual orientation. *European Journal of Developmental Psychology*, 16(5), 503-521. <https://doi.org/10.1080/17405629.2018.1466699>

Cárdenas, M., Barrientos, J., Gómez, F., & Frías-Navarro, D. (2012). Attitudes toward gay men and lesbians and their relationship with gender role beliefs in a sample of Chilean university students. *International Journal of Sexual Health*, 24(3), 226-236. <https://doi.org/10.1080/19317611.2012.700687>

Chaiken, S., & Eagly, A.H. (1998). Attitude structure and function. In Gilbert, T., Fiske, S.T., & Lindzey, G. (eds.) *The handbook of social psychology* (4th ed., pp. 269-322). McGraw-Hill.

Chesebro, J.W., & Fuse, K. (2001). The development of a perceived masculinity scale. *Communication Quarterly*, 49(3), 203-278. <https://doi.org/10.1080/01463370109385628>.

Choi, N., & Jenkins, S. J. (2000, April 24-28). *A Factor Analysis of the Bem Sex Role Inventory and the Personal Attributes Questionnaire* [Paper Presentation]. Annual Meeting of the American Educational Research Association, New Orleans, LA, United States.

- Costa, P. A., & Davies, M. (2012). Portuguese adolescents' attitudes toward sexual minorities: Transphobia, homophobia, and gender role beliefs. *Journal of homosexuality*, 59(10), 1424-1442. <https://doi.org/10.1080/00918369.2012.724944>
- Cuadrado-Gordillo, I., Fernández-Antelo, I., & Martín-Mora Parra, G. (2020). Moral disengagement as a moderating factor in the relationship between the perception of dating violence and victimization. *International journal of environmental research and public health*, 17(14), 5164. <https://doi.org/10.3390/ijerph17145164>
- Davies, M. (2004). Correlates of negative attitudes toward gay men: Sexism, male role norms, and male sexuality. *Journal of Sex Research*, 41(3), 259-266. <https://doi.org/10.1080/00224490409552233>
- Day, M. V., Fiske, S. T., Downing, E. L., & Trail, T. E. (2014). Shifting liberal and conservative attitudes using moral foundations theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(12), 1559-1573. <https://doi.org/10.1177/0146167214551152>
- Dessel, A. B., Goodman, K. D., & Woodford, M. R. (2017). LGBT discrimination on campus and heterosexual bystanders: Understanding intentions to intervene. *Journal of Diversity in Higher Education*, 10(2), 101. <https://doi.org/10.1037/dhe0000015>
- Durso, L. E., & Meyer, I. H. (2013). Patterns and predictors of disclosure of sexual orientation to healthcare providers among lesbians, gay men, and bisexuals. *Sexuality Research and Social Policy*, 10(1), 35-42. <https://doi.org/10.1007/s13178-012-0105-2>
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American journal of theoretical and applied statistics*, 5(1), 1-4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>
- Falomir-Pichastor, J.,M., Berent, J., & Anderson, J. (2019). Perceived Men's Feminization and Attitudes Toward Homosexuality: Heterosexual Men's Reactions to the Decline of the Anti-Femininity Norm of Masculinity. *Sex Roles*, 81 (3-4), 208-222. <https://doi.org/10.1007/s11199-018-0985-6>
- Ficarrotta, J. C. (2012). Moral Relativism. In R. Chadwick (Ed.) *Encyclopedia of Applied Ethics* (2nd ed., pp. 160–172). Academic Press.

- Flores, A. R. (2015). Attitudes toward transgender rights: Perceived knowledge and secondary interpersonal contact. *Politics, Groups, and Identities*, 3(3), 398-416. <https://doi.org/10.1080/21565503.2015.1050414>
- Galloway, A. (2005). Non-Probability Sampling. In Kempf-Leonard, K. (Ed.), *Encyclopedia of social measurement* (pp. 859-864). Elsevier.
- Gerhards, J. (2010). Non-Discrimination towards Homosexuality. *International Sociology*, 25(1), 5–2. <https://doi.org/10.1177/0268580909346704>
- Giannou, D. (2017) Normalized Absence, Pathologised Presence Understanding the Health Inequalities of LGBT People in Greece , Durham theses, Durham University. Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/11989/> [Accessed Apr 22 2019].
- Gilligan, C. (1982). In a different voice: Psychological theory and women's development. Harvard University Press.
- Grabovac, I., Abramovic., M., Komlenovic, G., Milosevic, M., Mustajbegovic, J. (2014). Attitudes towards and Knowledge about Homosexuality among Medical Students in Zagreb, In *Journal of the Croatian Anthropological Society*, 38 (1), pp. 39-45. <https://hrcak.srce.hr/120780>
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of personality and social psychology*, 96(5), 1029. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S. P., & Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in experimental social psychology*, 47, 55-130. Academic Press.
- Graham, J., Iyer, R., Nosek, B.A., Haidt, J., Koleva, S., & Ditto, P.H. (2011). Mapping the Moral Domain. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 366–385. <https://doi.org/10.1037/a0021847>
- Grant, J. M., Motter, L. A., & Tanis, J. (2011). Injustice at every turn: A report of the national transgender discrimination survey. National Center for Transgender Equality and National Gay and Lesbian Task Force.

- Grigoropoulos, I. (2010). Predictors of Greek students' attitudes towards lesbians and gay men. *Psychology & Sexuality*, 1(2), 170-179. <https://doi.org/10.1080/19899.2010.484598>
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98-116. <https://doi.org/10.1007/s11211-007-0034-z>
- Haidt, J., & Joseph, C. (2004). Intuitive ethics: How innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus: Special Issue on Human Nature*, 133(4), 55– 66. <https://doi.org/10.1162/0011526042365555>
- Haidt, J., & Kesebir, S. (2010). Morality. *Handbook of social psychology* (5th ed., pp. 797–832). Wiley.
- Hayes, A. F. (2015). An index and test of linear moderated mediation. *Multivariate behavioral research*, 50(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/00273171.2014.962683>
- Hayes, F. A. (2018). Introduction to Mediation, Moderation and Conditional Process Analysis (2nd ed.). The Guilford Press.
- Herek, G. M. (2002). Heterosexuals' attitudes toward bisexual men and women in the United States. *Journal of sex research*, 39(4), 264-274. <https://doi.org/10.1080/00224490209552150>
- Herman, J. L. (2013). Gendered restrooms and minority stress: The public regulation of gender and its impact on transgender people's lives. *Journal of Public Management & Social Policy*, 19(1), 65.
- Hill, S. A., Fekken, G. C., & Bond, S. L. (2000). Factor structure integrity of the Personal Attributes Questionnaire: An English–French comparison. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 32(4), 234.
- Hofstede, G. H. (2001). *Culture's consequences* (2nd ed.). Sage.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria versus New Alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 6(1), 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

ILGA-Europe Rainbow Map reflecting the national legal and policy human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex (LGBTI) people in Europe (2019). Available from: <https://www.rainbow-europe.org/#8636/8701/0> [Accessed Jun 10 2019].

ILGA-Europe's Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe and Central Asia. Available from: <https://www.ilga-europe.org/annualreview/2020> [Accessed Dec 27 2020].

Jackson, S. E., & Schuler, R. S. (1995). Understanding human resource management in the context of organizations and their environments. *Strategic Human Resource Management*, 46, 237–264.

Jager, J., Putnick, D. L., & Bornstein, M. H. (2017). II. More than just convenient: The scientific merits of homogeneous convenience samples. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 82(2), 13-30. <https://doi.org/10.1111/mono.12296>

Johnson, T. P. (2014). Snowball sampling: introduction. *Wiley StatsRef: Statistics Reference Online*. <https://doi.org/10.1002/9781118445112.stat05720>

Kachel, S., Steffens, M., C., & Niedlich, C. (2016). Traditional Masculinity and Femininity: Validation of a New Scale Assessing Gender Roles. *Frontiers in Psychology*, 7, 956. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00956>

Katz-Wise, S. L., & Hyde, J. S. (2012). Victimization experiences of lesbian, gay, and bisexual individuals: A meta-analysis. *Journal of Sex Research*, 49 (2–3), 142–167. <https://doi.org/10.1080/00224499.2011.637247>

Kohlberg, L. (1971). From is to ought: How to commit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development. *Cognitive development and epistemology*, 151–235. Academic Press.

Kosakowska-Berezecka, N., Besta, T., Adamska, K., Jaśkiewicz, M., Jurek, P., & Vandello, J. A. (2016). If my masculinity is threatened I won't support gender equality? The role of agentic self-stereotyping in restoration of manhood and perception of gender relations. *Psychology of men & masculinity*, 17(3), 274. <https://doi.org/10.1037/men0000016>

Kosar, T., Bohra, S., & Mernik, M. (2018). A systematic mapping study driven by the margin of error. *Journal of Systems and Software*, *144*, 439-449. <https://doi.org/10.1016/j.jss.2018.06.078>

Kuyper, L., Iedema, J., & Keuzenkamp, S. (2013). Towards tolerance. Exploring changes and explaining differences in attitudes towards homosexuality in Europe. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Lazuras, L., Brighi, A., Barkoukis, V., Guarini, A., Tsorbatzoudis, H., & Genta, M. L. (2019). Moral disengagement and risk prototypes in the context of adolescent cyberbullying: Findings from two countries. *Frontiers in psychology*, *10*, 1823. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01823>

Lewis, D. C., Flores, A. R., Haider-Markel, D. P., Miller, P. R., Tadlock, B. L., & Taylor, J. K. (2017). Degrees of acceptance: Variation in public attitudes toward segments of the LGBT community. *Political Research Quarterly*, *70*(4), 861-875. <https://doi.org/10.1177/1065912917717352>

López-Sáez, M. Á., García-Dauder, D., & Montero, I. (2020). Correlate Attitudes Toward LGBT and Sexism in Spanish Psychology Students. *Frontiers in Psychology*, *11*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02063>

McCabe, A. C., Ingram, R., & Dato-On, M. C. (2006). The business of ethics and gender. *Journal of business ethics*, *64*(2), 101-116. <https://doi.org/10.1007/s10551-005-3327-x>

McGuire, W.J., (1985). Attitudes and attitude measurement. *The handbook of social psychology*, (2). Random House.

Meyer, D. (2015). Violence against queer people: Race, class, gender, and the persistence of anti-LGBT discrimination. Rutgers University Press.

Moneta, G. B. (2010). Chinese short form of the Personal Attributes Questionnaire: Construct and concurrent validity. *Sex roles*, *62*(5-6), 334-346. <https://doi.org/10.1007/s11199-009-9730-5>

Moore, C., Detert, J.,R., Trevino, L.,K., Baker, V., L., & Mayer, D., M. (2012). Why Employees Do Bad Things: Moral Disengagement and Unethical Organizational

Behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1-48. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x>

Moreno, A., Herazo, E., Oviedo, H., & Campo-Arias, A. (2015). Measuring homonegativity: psychometric analysis of Herek's attitudes toward lesbians and gay men scale (ATLG) in Colombia, South America. *Journal of homosexuality*, 62(7),p924-935. <https://doi.org/10.1080/00918369.2014.1003014>

Newby, P. (2010). *Research Methods for Education*. Pearson Education Limited.

Norton, A. T., & Herek, G. M. (2013). Heterosexuals' attitudes toward transgender people: Findings from a national probability sample of US adults. *Sex roles*, 68(11-12), 738-753. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0110-6>

Papadaki, V., Plotnikof, Gioumidou, M., Zisimou, V., Papadaki, E. (2015). A Comparison of Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Among Students of Helping Professions in Crete, Greece: The Cases of Social Work, Psychology, Medicine, and Nursing, In *Journal of Homosexuality*, 62(6), 735-762. <https://doi.org/10.1080/00918369.2014.998956>

Parrot, D.,J. (2009). Aggression Toward Gay Men as Gender Role Enforcement: Effects of Male Role Norms, Sexual Prejudice, and Masculine Gender Role Stress. *Journal of Personality* 77 (4). <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2009.00577.x>

Passmore, D. L., & Baker, R. M. (2005). Sampling strategies and power analysis. *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry*, 45-56. Berrett-Koehler.

Pavlou, M. (2009). Homophobia in Greece (Country Report), EU: Institute for Rights, Equality & Diversity.

Poteat, V. P., & Russell, S. T. (2013). Understanding homophobic behavior and its implications for policy and practice. *Theory Into Practice*, 52(4), 264–271. <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.829729>

Ratcliff, J. J., Lassiter, G. D., Markman, K. D., & Snyder, C. J. (2006). Gender differences in attitudes toward gay men and lesbians: The role of motivation to

respond without prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(10), 1325-1338. <https://doi.org/10.1177/0146167206290213>

Robson, C., & Witenberg, R. T. (2013). The influence of moral disengagement, morally based self-esteem, age, and gender on traditional bullying and cyberbullying. *Journal of school violence*, 12(2), 211-231. <https://doi.org/10.1080/15388220.2012.762921>

Rosik, C., H., Dinges, L., J., & Saavedra, N. (2013). Moral Intuitions and Attitudes Toward Gay Men: Can Moral Psychology Add to Our Understanding of Homonegativity? *Journal of Psychology & Theology*, 41 (4), 315–326.

Sapsford R. (2007). *Survey Research* (2nd ed.). London: Sage.

Sharma, A. & Das, A. (2016). Men, Masculinities, and Violence. *Graduate Journal of Social Science*, 12(3).

Shweder, R. A., Much, N. C., Mahapatra, M., & Park, L. (1997). The “big three” of morality (autonomy, community, divinity) and the “big three” explanations of suffering. *Morality and health*, 119, 119-169.

Spence, J. T. (1985). Gender identity and its implications for the concepts of masculinity and femininity. *Nebraska Symposium on Motivation*, 32, 59–95.

Spence, J. T. (1991). Do the BSRI and PAQ measure the same or different concepts?. *Psychology of Women Quarterly*, 15(1), 141-165. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1991.tb00483.x>

Spence, J. T., Helmreich, R., & Stapp, J. (1975). Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal of personality and social psychology*, 32(1), 29. <https://doi.org/10.1037/h0076857>

Spence, J.T., & Helmreich, R.L. (1978). *Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. University of Texas Press.

Stainton-Rogers, W., & Willig, C. (2008). *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781848607927>

Steffens, M. C., & Viladot, M. A. (2015). *Gender at work: A social psychological perspective*. Peter Lang.

Steffens, M., C., & Wagner, C. (2004). Attitudes toward lesbians, gay men, bisexual women, and bisexual men in Germany. *The Journal of Sex Research, 41* (2), 137-149. <https://doi.org/10.1080/00224490409552222>

Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Femininity/masculinity. *Encyclopedia of sociology, 2*, 997-1005.

Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly, 224-237*.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education, 2*, 53. <https://doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd>

Tillman, C., Gonzalez, K., Whitman, M. V., Crawford, W. S., & Hood, A. C. (2018). A multi-functional view of moral disengagement: Exploring the effects of learning the consequences. *Frontiers in psychology, 8*, 2286. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02286>

Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge University Press.

Vandello, J. A., & Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity, 14*(2), 101. <https://doi.org/10.1037/a0029826>

Wahlen, R., Bize, R., Wang, J., Merglen, A., & Ambresin, A. E. (2020). Medical students' knowledge of and attitudes towards LGBT people and their health care needs: Impact of a lecture on LGBT health. *PloS one, 15*(7). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0234743>

Wang, R., Yang, Q., Huang, P., Sai, L., & Gong, Y. (2019). The association between disgust sensitivity and negative attitudes toward homosexuality: the mediating role of moral foundations. *Frontiers in psychology, 10*, 1229. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01229>

Wood, P. B., & Bartkowski, J. P. (2004). Attribution style and public policy attitudes toward gay rights. *Social Science Quarterly*, 85(1), 58-74. <https://doi.org/10.1111/j.0038-4941.2004.08501005.x>

Wood, W. & Eagly, A. H. (2009). Gender identity. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 109-125). Guilford Press.

Woodford, M. R., Silverschanz, P., Swank, E., Scherrer, K. S., & Raiz, L. (2012). Predictors of heterosexual college students' attitudes toward LGBT people. *Journal of LGBT Youth*, 9(4), 297-320. <https://doi.org/10.1080/19361653.2012.716697>

Yost, M. R., & Thomas, G. D. (2012). Gender and binegativity: Men's and women's attitudes toward male and female bisexuals. *Archives of sexual behavior*, 41(3), 691-702.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Πλιατσίδου, Μ. (2001). Η επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων στην ψυχολογική έρευνα: Βασικές αρχές, περιορισμοί και παραδείγματα εφαρμογής. *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής*, 4, 367-394.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Αγαπητοί συμμετέχοντες-ουσες,

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης της μεταπτυχιακής εργασίας του ερευνητή που σκοπό έχει την διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων του ελληνικού πληθυσμού αναφορικά με θέματα που απασχολούν την ευρύτερη κοινωνία.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, προσωπικό και εθελοντικό. Η επεξεργασία και η ασφάλεια των ερωτηματολογίων αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του ερευνητή και όλοι οι συμμετέχοντες προστατεύονται από τις αρχές της τήρησης του απορρήτου. Σε κανένα σημείο του ερωτηματολογίου δε συμπληρώνετε το όνομά σας και κανένας εκτός από τους ερευνητή δεν έχει πρόσβαση στα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

Η συλλογή και η επεξεργασία των απαντήσεων γίνεται σύμφωνα με τον ισχύοντα Νόμο περί ευαίσθητων δεδομένων (ΓΚΠΔ), βλ. Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (www.dpa.gr).

Το παρόν ερωτηματολόγιο, καθώς και οι πληροφορίες που εμπεριέχονται σ' αυτό, αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας της Ελλάδας και απαγορεύεται να αντιγράφονται ή να χρησιμοποιούνται από τρίτους για οποιονδήποτε σκοπό και χωρίς τη ρητή έγγραφη άδεια των ερευνητών.

Χωρίς την συμμετοχή σας δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί η έρευνα. Παρακαλώ να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις – δηλώσεις όσο πιο ειλικρινά μπορείτε. Πρέπει να σας πούμε ότι δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Η καλύτερη απάντηση είναι η δική σας προσωπική άποψη.

Ερευνητής: Ηλίας Κασσάρας, Μεταπτυχιακός φοιτητής (el.kassaras@panteion.gr)
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αλεξάνδρα Χαντζή, Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας (hantzi@panteion.gr)

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων!

Ενότητα 1

Παρακαλώ διαβάστε τις είκοσι (20) παρακάτω προτάσεις – δηλώσεις και πείτε μας κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτές, σύμφωνα με την παρακάτω κλίμακα, κυκλώνοντας τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα:

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Πρέπει να χαρακτηρίζουμε κάποιες πράξεις λανθασμένες βάσει του ότι είναι αφύσικες ή αποκρουστικές.	1	2	3	4	5	6	7
2. Η αφοσίωση στην ομάδα μας είναι πιο σημαντική από τα προσωπικά μας συμφέροντα.	1	2	3	4	5	6	7
3. Η δικαιοσύνη, η αμεροληψία και η ισότητα είναι οι σημαντικότερες και απαραίτητες προϋποθέσεις για μια κοινωνία.	1	2	3	4	5	6	7
4. Ο σεβασμός στην εξουσία είναι κάτι που όλα τα παιδιά πρέπει να μάθουν.	1	2	3	4	5	6	7
5. Αν ένας φίλος/η μου ήθελε να χωθεί πιο μπροστά σε μια μεγάλη ουρά, θα ένιωθα άβολα γιατί δε θα ήταν δίκαιο για εκείνους πίσω μου.	1	2	3	4	5	6	7
6. Όταν η κυβέρνηση θεσπίζει νόμους, η πιο σημαντική αρχή θα πρέπει να είναι η διασφάλιση της δίκαιης μεταχείρισης όλων.	1	2	3	4	5	6	7
7. Η συμπόνια για όσους υποφέρουν είναι η πιο σημαντική αρετή.	1	2	3	4	5	6	7

8. Οι άνθρωποι δεν πρέπει να κάνουν πράγματα που είναι αποκρουστικά για τους άλλους, ακόμη κι αν κανείς δε παθαίνει κακό.	1	2	3	4	5	6	7
9. Δεν θα μπορούσε ποτέ να θεωρηθεί σωστός ο φόνος ενός ανθρώπου.	1	2	3	4	5	6	7
10. Αν ήμουν στο στρατό και διαφωνούσα με τις διαταγές του διοικητή μου, θα υπάκουγα ούτως ή άλλως επειδή είναι το καθήκον μου.	1	2	3	4	5	6	7
11. Η κυβέρνηση θα πρέπει να προσπαθεί να βοηθά τους ανθρώπους να ζουν ενάρετα και να αποφεύγουν την αμαρτία.	1	2	3	4	5	6	7
12. Οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν διαφορετικούς ρόλους στην κοινωνία.	1	2	3	4	5	6	7
13. Όταν η κυβέρνηση θεσπίζει νόμους, αυτοί οι νόμοι θα πρέπει πάντα να σέβονται τις παραδόσεις και την κληρονομιά της χώρας.	1	2	3	4	5	6	7
14. Αν ήξερα ότι ο αδερφός μου είχε διαπράξει φόνο, και ότι η αστυνομία τον έψαχνε, δεν θα τον κατέδιδα.	1	2	3	4	5	6	7
15. Όταν πρόκειται για στενές φιλίες και ρομαντικές σχέσεις, είναι σωστό οι άνθρωποι να αναζητούν μόνο μέλη της δικής τους εθνικής ή θρησκευτικής ομάδας.	1	2	3	4	5	6	7
16. Στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, δεν πρέπει να παραβιάζονται τα δικαιώματα κάποιων ανθρώπων.	1	2	3	4	5	6	7
17. Η αγνότητα παραμένει ακόμα μια σημαντική αρετή για τους εφήβους σήμερα, ακόμη κι αν πολλοί δε το πιστεύουν.	1	2	3	4	5	6	7
18. Η κυβέρνηση πρέπει πάνω απ' όλα να προστατεύει όλους τους ανθρώπους από το κακό.	1	2	3	4	5	6	7
19. Η κυβέρνηση πρέπει να προσπαθεί να βελτιώνει την ευημερία των ανθρώπων του έθνους μας, ακόμη κι αν αυτό μερικές φορές επιτυγχάνεται εις βάρος των άλλων εθνών.	1	2	3	4	5	6	7
20. Θα εξοργιζόμουν αν έβλεπα μια μητέρα να χαστουκίζει το παιδί της.	1	2	3	4	5	6	7

Ενότητα 2

Παρακαλώ διαβάστε τις οκτώ (8) παρακάτω προτάσεις – δηλώσεις και πείτε μας κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτές, σύμφωνα με την παρακάτω κλίμακα, κυκλώνοντας τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα:

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Είναι σωστό να διαδίδεις φήμες για να υπερασπιστείς κάποιον-α για τον οποίον-α νοιάζεσαι.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

2. Είναι σωστό να πάρεις κάτι χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη, αν απλά το δανείζεσαι.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

3. Δεν είναι κακό να “παραφουσκώσεις” λίγο το βιογραφικό σου, έχοντας υπόψη ότι πολλοί άνθρωποι υπερβάλλουν (ψευδώς) για τον εαυτό τους.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

4. Δεν θα έπρεπε οι άνθρωποι να λογοδοτούν αν κάνουν αμφιλεγόμενα πράγματα, όταν κάποιος με νόμιμη εξουσία τους είπε να τα κάνουν.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

5. Οι άνθρωποι δεν μπορούν να κατηγορούνται αν κάνουν πράγματα που είναι λάθος, όταν όλοι οι φίλοι τους κάνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

6. Δεν είναι δα και μεγάλο λάθος να παίρνεις τα εύσημα για ιδέες που δεν είναι δικές σου.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

7. Σε κάποιους ανθρώπους πρέπει να συμπεριφερόμαστε με σκληρό τρόπο, επειδή δεν έχουν συναισθήματα ώστε να πληγωθούν.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

8. Οι άνθρωποι που υφίστανται κακομεταχείριση, συνήθως έχουν κάνει κάτι ώστε να αξίζουν αυτή την συμπεριφορά.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Ενότητα 3

Παρακαλώ διαβάστε τις έξι (6) παρακάτω προτάσεις - δηλώσεις και για κάθε μια από αυτές επιλέξτε τον αριθμό στην κλίμακα ο οποίος ταιριάζει καλύτερα σε αυτό που πιστεύετε για τον εαυτό σας :

1. Θεωρώ τον εαυτό μου...

Πολύ αρρενωπό-η						Πολύ θηλυκό-η
1	2	3	4	5	6	7

2. Ιδανικά, θα ήθελα να είμαι...

Πολύ αρρενωπός-η						Πολύ θηλυκός-η
1	2	3	4	5	6	7

3. Παραδοσιακά, τα ενδιαφέροντα μου θα θεωρούνταν...

Πολύ αρρενωπά						Πολύ θηλυκά
1	2	3	4	5	6	7

4. Παραδοσιακά, οι απόψεις και οι στάσεις μου θα θεωρούνταν...

Πολύ αρρενωπές						Πολύ θηλυκές
1	2	3	4	5	6	7

5. Παραδοσιακά, η συμπεριφορά μου θα θεωρούνταν...

Πολύ αρρενωπή						Πολύ θηλυκή
1	2	3	4	5	6	7

6. Παραδοσιακά, η εξωτερική μου εμφάνιση θα θεωρούνταν...

Πολύ αρρενωπή						Πολύ θηλυκή
1	2	3	4	5	6	7

Ενότητα 4

Τα παρακάτω χαρακτηριστικά έχουν να κάνουν με το τί άτομο πιστεύετε ότι είστε. Χρησιμοποιώντας την παρακάτω κλίμακα κυκλώστε τον αριθμό που εκφράζει καλύτερα το βαθμό που πιστεύετε ότι διαθέτετε ή όχι αυτά τα χαρακτηριστικά.

1. Δεν είμαι καθόλου ανεξάρτητος-η	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ανεξάρτητος-η
2. Δεν είμαι καθόλου συναισθηματικός-η	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ συναισθηματικός-η
3. Είμαι πολύ παθητικός-η	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ενεργητικός-η
4. Δεν είμαι καθόλου ικανός-η να αφοσιώνομαι πλήρως σε άλλους ανθρώπους	1	2	3	4	5	Είμαι ικανός-η να αφοσιώνομαι πλήρως σε άλλους ανθρώπους
5. Είμαι πολύ σκληρός άνθρωπος	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ήπιος άνθρωπος
6. Δεν είμαι καθόλου βοηθητικός-η προς τους άλλους	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ βοηθητικός-η προς τους άλλους
7. Δεν είμαι καθόλου ανταγωνιστικός-η	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ανταγωνιστικός-η
8. Δεν είμαι καθόλου ευγενικός-η	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ευγενικός-η
9. Δεν έχω καθόλου συναίσθηση του πώς νιώθουν οι άλλοι άνθρωποι	1	2	3	4	5	Έχω μεγάλη συναίσθηση για το πώς

νιώθουν οι άλλοι άνθρωποι

10. Μπορώ να παίρνω εύκολα αποφάσεις	1	2	3	4	5	Δυσκολεύομαι στην λήψη αποφάσεων
11. Τα παρατάω πολύ εύκολα	1	2	3	4	5	Ποτέ δεν τα παρατάω εύκολα
12. Δεν έχω καθόλου αυτοπεποίθηση	1	2	3	4	5	Έχω πολλή αυτοπεποίθηση
13. Αισθάνομαι πολύ κατώτερος-η	1	2	3	4	5	Αισθάνομαι πολύ ανώτερος-η
14. Δεν δείχνω κατανόηση για τους άλλους	1	2	3	4	5	Κατανοώ πολύ τους άλλους
15. Είμαι πολύ ψυχρός-η στις σχέσεις μου με τους άλλους	1	2	3	4	5	Είμαι πολύ ζεστός-η στις σχέσεις μου με τους άλλους
16. Καταρρέω όταν βρίσκομαι υπό πίεση	1	2	3	4	5	Τα καταφέρνω καλά όταν βρίσκομαι υπό πίεση

Ενότητα 5

Παρακαλώ διαβάστε τις εννέα (9) παρακάτω προτάσεις – δηλώσεις και πείτε μας κατά πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτές, σύμφωνα με την παρακάτω κλίμακα, κυκλώνοντας τον αριθμό που σας εκφράζει καλύτερα:

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Μάλλον διαφωνώ	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	Μάλλον συμφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
1	2	3	4	5	6	7

1. Είναι απολύτως σωστό να έχουν οι άνθρωποι στενές σχέσεις με άτομα του ίδιου φύλου. 1 2 3 4 5 6 7

2. Αισθάνομαι πολύ άνετα όταν είμαι κοντά σε αρρενωπές γυναίκες 1 2 3 4 5 6 7

3. Ο γάμος θα πρέπει να είναι εξίσου επιτρεπτός τόσο για ετεροφυλόφιλα όσα και για ομόφυλα ζευγάρια. 1 2 3 4 5 6 7

4. Η αμφισεξουαλικότητα («μπάι») δεν είναι συνήθως μια «φάση», αλλά μάλλον σταθερός σεξουαλικός προσανατολισμός. 1 2 3 4 5 6 7

5. Θα έβαζα την υπογραφή μου σε ένα αίτημα ζητώντας από την κυβέρνηση να προστατεύσει τα εργασιακά δικαιώματα των λεσβιών, γκέι (ομοφυλόφιλων ανδρών), αμφιφυλόφιλων («μπάι») και τρανς ατόμων. 1 2 3 4 5 6 7

6. Οι σχέσεις ομόφυλων ζευγαριών θα πρέπει να αναγνωρίζονται νομικά μέσω συμφώνου συμβίωσης. 1 2 3 4 5 6 7

7. Οι λεσβίες, οι γκέι (ομοφυλόφιλοι άνδρες), οι αμφιφυλόφιλοι («μπάι») και τα τρανς άτομα που έχουν ανοιχτά παραδεχτεί τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους, πρέπει να θαυμάζονται για το κουράγιο τους. 1 2 3 4 5 6 7

8. Αν μάθαινα ότι ένας φίλος-η μου είχε αλλάξει φύλο, δεν θα μπορούσα πλέον να είμαι φίλος-η του/της. 1 2 3 4 5 6 7

9. Οι θηλυπρεπείς άνδρες με κάνουν να νιώθω άβολα. 1 2 3 4 5 6 7

Ενότητα 6

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Βιολογικό Φύλο : Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία :

3. Απασχόληση :

Εργαζόμενος - η	☐
Φοιτητής - τρια	☐
Άνεργος - η	☐
Συνταξιούχος	☐

4. Επίπεδο Εκπαίδευσης :

Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο ΤΕΙ ΑΕΙ

5. Τωρινή Πολιτική τοποθέτηση :

Άκρα Δεξιά	Δεξιά	Κέντρο-Δεξιά	Κέντρο-Αριστερά	Αριστερά	Άκρα Αριστερά
1	2	3	4	5	6